

PUHESUOMEN MUUTTUVA OMISTUSMUOTOJÄRJESTELMÄ

uomen puhekielessä parhaillaan tapahtuvista muutoksista näkyvimpiä on possessiivisuffiksien väistyminen. Varsinkin muutaman viime vuosikymmenen aikana muutos on ollut niin dramaattinen, että siihen ovat eri yhteyksissä kiinnittäneet huomiota tavalliset kielenkäyttäjätkin. V. 1966 kirjoitti Y. Lumio Uuden Suomen yleisönosastossa »kieleemme vinosuuntauksista» mm. seuraavasti: »Nimenomaan tuo omistusliitteiden poisjätto herättää huomiota: Tämä on sinun viimeinen päivä (si-pääte jätetty pois). Tämä tällainen kuulostaa lapsen puheelta tai jonkinlaiselta hälläväliä-tyyliin puhutulta kotikieleltä, — minun äiti, sinun pallo, heidän sukset jne. — Tällainen päätteetön kielenkäyttö näyttää nyt joka tapauksessa leviävän jopa kirjakieleenkin, joten siihen on suhtauduttava sen mukaisesti.» (Uusi Suomi 16.12.1966.)

Lumion huolen aiheena oli erityisesti television kielenkäyttö, joka tarjosi suurelle yleisölle vääriä kielellisiä malleja. Samaan asiaan palasi muutamaa vuotta myöhemmin Lauri Lyly: »Toimiiko kauniin kieleemme huolto heikosti, kun esim. televisiosta saa kuulla vallan hirveää katukieltä. Tällä kertaa otan puheeksi vain pari kamalaa slanginomaista väärää ilmaisua. Niin, ei voi muuta kuin kauhistua, kun kuulee käytettävän muotoja sellaisia kuin 'minun äiti, minun kirja, me mentiin, me ollaan oltu' jms. Nämä virheet ovat aivan mammuttiluokkaa lajissaan. Voiko tällaiselle kielenkäytölle mitään, vai onko kuulijan kielikorvan pilaannuttava sietämään harmistumatta mitä vain?» (Uusi Suomi 4.3.1970.)

Kymmenen vuotta myöhemmin puolestaan erään kaupanalan keskusjärjestön *meidän merkki* -iskulauseenaan käymä mainoskampanja herätti suurta ärtymystä sanomalehtien yleisönosastoissa. Esim. Asko Karsi otti kantaa ironiseen sävyyn: »Hieman alle miljoonan aikoo SOK käyttää tänä vuonna opettaakseen meidät lopullisesti luopumaan possessiivisuffikseista.» (Helsingin Sanomat 27.1.1979). Iskulauseen suunnittelijat vetosivat

▷

puolestaan siihen, että *mme*-päätettä oli hankala käyttää ja että possessiivisuffikseja jätettiin muutenkin puhekielessä pois (Kauppalehti 17.1.1979). Perustelut eivät menneet perille. Kysymys laajeni *meidän merkistä* possessiivisuffiksien poisjättämiseen yleisemmin, mitä verrattiin suorastaan kieliopilliseen huliganismiin. Useampikin kirjoittaja vaati kielitoimistoa puuttumaan asiaan.

Omistusliitteettömät muodot ovat nopeasti vallanneet jalansijaa kirjoitetussakin kielessä. Ensimmäisiä suffiksittomien muotojen suosijoita oli Iltalehden urheilutoimittaja Jari Porttila 1980-luvun puolivälissä. Toisinaan suffiksien poisjättäminen liittyi puhekielisen sävyn tavoitteluun: *Ei kai kukaan oma pelaaja tönäissyt kaveria minun niskaan, kysyy hän [maalivahti Jukka Tammi] hetken päästä.* (Iltalehti 22.4.1986). Läheskään aina ei tästä kuitenkaan ollut kyse. Omistusliitteet saattoivat yksinkertaisesti puuttua kirjakielisestäkin rekisteristä, kuten seuraava esimerkki osoittaa: »*Artsi*» on juuri saapunut Santa Barbaraan. Hänen tarkoituksena on tehdä kovia tuloksia toukokuun puolella sekä saada siinä ohessa vyölleen kovien tummien miesten päänahkoja. (Iltalehti 8.4.1986). Kuvaavaa on, että omistusliite oli voinut jäädä pois sellaisestakin lauseesta, jossa muuten oli merkkejä hyperkorrektista kirjakielisyyden tavoittelusta: *Kivikasvoinen valmentaja [Viktor Tihonov] avautui Uudelle Suomelle viime viikon vaihteessa. Hän kertoi avoimesti niistä paineista ja odotuksista, jotka ovat [!] kasattu Tihonovin ja hänen punakoneen niskaan.* (Iltalehti 10.4.1986). Viimeisten kymmenen vuoden aikana suffiksittomuus on edelleen yleistynyt. Nykyisin sitä tapaa jopa Helsingin Sanomien pääkirjoitustoimittajien tekstistä: *Tauti eteni varapääministeri Sahlinissa täsmälleen samoin. Hänenkään vanhoja tekosia ei ollut unohdettu.* (Helsingin Sanomat 20.10.1995).

Parhailtaan tapahtuva muutos ei ole jäänyt kielentutkijoiltakaan huomaamatta. Omistusmuodot kuuluivat 1970–80-luvulla toteutetun Puhesuomen murroksen tutkimuksen keskeisiin kielenpiirteisiin. Varsinkin Helsingin puhekielen omistusjärjestelmää on tarkasteltu useasta näkökulmasta: on tutkittu sekä syntyperäisten helsinkiläisten että muualta muuttaneiden omistusmuotoja (Paunonen 1995 [1982], 1990, 1993; Nuolijärvi 1986). Myös Tampereen puhekielen omistusmuodoista on kirjoitettu perusteellinen selvitys (Turunen 1982). Ruotsinsuomalaisten omistusmuotoja ovat käsitelleet Jarmo Lainio (1985), Anne Nesser (1990), Maija Kalin (1991) sekä Pirjo Janulf (1995). Possessiivisuffiksien puuttuminen suomalaisten tiedotusvälineiden kielestä on antanut aiheen pariinkin kirjoitukseen (Kangasmaa-Minn 1986; Ikola 1992b). Muutos on heijastunut näkyvästi jo ylioppilasaineisiin; siitä ovat kirjoittaneet Pentti Leino (1992) ja Valma Yli-Vakkuri (1992).

TUTKIMUSKOHDE JA AINEISTO

Tarkastelen seuraavassa possessiivisuffiksien väistymistä helsinkiläisessä nykypuhekielessä. Omistusmuodoilla on tässä kirjoituksessa tarkoitettu ilmauksia, joissa esiintyy joko omistusliite (*kirjani; kirjansa*), omistusliite ynnä persoonapronominin genetiivimuoto (*minun, mun kirjani; hänen kirjansa*) tai pelkkä persoona- tai demonstratiivipronominin genetiivimuoto (*minun, mun kirja; hänen, sen kirja*). Tavallisimmin tällaisilla ilmauksilla osoitetaan omistusta, mutta niitä käytetään myös muunlaisten, osin abstraktimpien suh-

teiden osoittamiseen (esim. *minun mielestäni, hänen näköisensä*). Tässä kirjoituksessa omistusmuodot on tulkittu semanttisesti väljästi: niillä tarkoitetaan myös näiden muiden suhteiden osoittamiseksi käytettyjä ilmauksia. Koska tarkastelun kohteena on rakenteeltaan erityyppisten omistusmuotojen yleisyyden vaihtelu, mukaan on otettu vain sellaiset omistusmuotoilmaukset, joissa vaihtelu voi ilmetä: esim. *kirjani; minun, mun kirjani; minun, mun kirja; mielestäni; minun, mun mielestäni; minun, mun mielestä*. Sitä vastoin sellaiset ilmaukset, joissa vaihtelu ei samalla tavoin ole mahdollista, on jätetty tarkastelun ulkopuolelle. Lähinnä tämä rajaus koskee possessiivisuffiksillisia adverbeja (*aikoinani, aikoinaan; mielelläni, mielellään; tahallani, tahallaan; kokonaan, oikeastaan* jne.) sekä nominaalirakenteita (esim. *tehdessäni, tultuani kotiin, lukemani kirja, hänen ostamansa talo*).

Tutkimus perustuu kahteen Helsingin puhekielestä eri aikoina kerättyyn aineistoon. Vanhempi aineisto on koottu 1970-luvun alussa, uudempi kaksikymmentä vuotta myöhemmin, 1990-luvun alussa. Vastaavanlaisia eriaikaisia aineistoja ei sosiolingvistisessä tutkimuksessa juurikaan ole ollut käytettävissä. Sen vuoksi kielellisten muutosten mekanismeista on jouduttu tekemään päätelmiä yleensä yhteen synkroniseen poikkileikkaustasoon sisältyvän ikäryhmittäisen vertailun perusteella. Tätä menetelmää on sosiolingvistisessä kirjallisuudessa totuttu nimittämään näennäisaika-analyysiksi (käsitteestä ja menetelmästä tarkemmin esim. Chambers 1995: 193–206; Labov 1995: 28–29, 43–72).

Näennäisaikamuutosta olisi kuitenkin voitava verrata todelliseen muutokseen. Tämä puolestaan edellyttää sitä, että samasta tapahtumassa olevasta muutoksesta on olemassa aineistoa muutoksen eri vaiheista. Tällaista aineistoa ovat ensimmäisinä esittäneet Cedergren ja Trudgill. Cedergren on tutkinut kahteen otteeseen Panama Cityssä puhuttavaa espanjaa, vuosina 1969–71 ja 1982–84 (Cedergren 1987). Trudgill kokosi Norwichin englantia käsittelevän tutkimuksensa aineiston v. 1968. Viisitoista vuotta myöhemmin hän palasi Norwichiin ja nauhoitti uuden nuoria puhujia edustavan aineiston (Trudgill 1988). Cedergrenin ja Trudgillin havainnot näennäisaika-analyysin ja todellisen muutoksen suhteesta ovat jossain määrin ristiriitaisia. Cedergrenin mukaan vuosien 1969–71 aineistoon perustuva hypoteettinen, näennäisaikainen kuva muutoksesta vastasi pitkälti sitä todellista muutosta, joka vanhemman ja uudemman aineiston perusteella oli hahmotettavissa (1987: 53–54). Trudgillin tulokset puolestaan viittasivat siihen, että hänen tutkimansa muutoksen eteneminen oli lähes pysähtynyt: vuoden 1968 aineiston nuorten ja vuoden 1983 aineiston nuorten välillä ei ollut merkittävää eroa (1988: 46–47).

Koska myös Helsingin puhekielestä on nyt käytettävissä kaksi eriaikaista aineistoa, lähtökohdaksi voi asettaa kaksi periaatteellista kysymystä: 1) antaako näennäisaika-analyysi tässä tapauksessa todellisen kuvan tapahtumassa olevasta muutoksesta, ja 2) kuinka stabiilina samojen puhujasukupolvien kieli säilyy eri ikäkausina. Kolmas kysymys liittyy tarkasteltavana olevaan muutokseen sinänsä: miten nopeasti Helsingin puhekielen omistusjärjestelmä on viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana muuttunut ja mitä muutosvauhdin perusteella voidaan päätellä suomen puhekielen omistusliitteiden tulevaisuudesta.

Vanhempi, 1970-luvun aineisto on koottu vuosina 1972–74. Uudempi aineisto on vuosilta 1991–92. Ohessa tarkasteltava 1970-luvun aineisto käsittää kaikkiaan 96 haastattelua, jotka edustavat kolmea ikäryhmää: yli 65-vuotiaita, 40–45-vuotiaita ja 17–20-vuotiaita. Sosiaaliselta taustaltaan ja koulutukseltaan haastateltavat edustavat kolmea

▷

sosiaaliryhmää. (Aineistosta tarkemmin Paunonen 1995 [1982]: 25–27.) 1990-luvun aineisto on suppeampi. Haastateltavia on ollut kaikkiaan 45. Myös he edustavat eri sosiaali- ja ikäryhmiä. Olennaista on kuitenkin se, että 1990-luvun haastateltavista merkittävä osa oli mukana jo 1970-luvun aineistossa. Kokonaan uusia haastateltavia tässä 1990-luvun aineistossa ovat nuoret (yhteensä 16). Sitä vastoin 1990-luvun vanhat (15 henkeä) ja keski-ikäiset (14 henkeä) olivat mukana jo 1970-luvun aineistossa, mutta silloin yhtä sukupolvea nuorempina.

Kaikkiaan näissä kahdessa eriaikaisessa aineistossa on neljä kielenpuhujasukupolvea. 1970-luvun vanhat ovat syntyneet 1900-luvun alussa. 1970-luvun keski-ikäiset (eli 1990-luvun vanhat) ovat syntyneet 1920–30-lukujen taitteessa. 1970-luvun nuoret (eli 1990-luvun keski-ikäiset) edustavat 1950-luvulla syntyneitä, ja 1990-luvun nuoret ovat syntyneet 1970-luvun alkupuolella. 1970-luvun ja 1990-luvun aineistojen vertailu antaaakin mahdollisuuden näennäisaikamuutosten ja todellisten muutosten analysoimiseksi sekä yhteisön että yksityisen puhujan tasolla. Seuraavassa tarkastelussa olen kuitenkin keskittynyt vain sukupolvien väliseen vertailuun. Yksittäisten puhujien kielessä mahdollisesti tapahtuneiden muutosten tarkastelu jää näin toiseen yhteyteen.

Otan käytännön syistä lähemmän tarkastelun kohteeksi vain yksikön 1. ja 3. persoonan omistusmuodot. Rajausta voidaan kuitenkin perustella muutenkin. Helsingin puhekielen tutkimusaineisto on koottu haastattelemalla. Tästä johtuu, että yksikön ja monikon 2. persoonan omistusmuodot ovat siinä hyvin marginaalisia (yksikön 2. persoonan omistusmuototapauksia on näissä kahdessa aineistossa yhteensä vajaat kymmenen, monikon 2. persoonan esiintymiä on vieläkin vähemmän). Muiden persoonien osalta omistusmuototapausten lukumäärät näkyvät taulukosta 1:

	1970-l.	1990-l.
yks. 1. persoona	1 126	655
yks. 3. persoona	469	201
mon. 1. persoona	439	192
mon. 3. persoona	309	113

Taulukko 1. Yksikön 1. ja 3. persoonan omistusmuototapausten määrät Helsingin puhekielen 1970-luvun ja 1990-luvun aineistossa.

Eniten on sekä 1970-luvun että 1990-luvun aineistossa yksikön 1. persoonaa edustavia tapauksia. Toiseksi tavallisimpia ovat kummassakin aineistossa yksikön 3. persoonan omistusmuodot. Monikon 1. persoonan muotoja on hieman vähemmän, ja harvinaisimpia taulukkoon sisältyvistä tapauksista ovat monikon 3. persoonan omistusmuodot. Yksikön 1. ja 3. persoonan omistusmuodot ovat siis kummassakin aineistossa yleisimpiä. Nämä muodot ovat lisäksi viittaussuhteiltaan olennaisesti erilaisia. Koska tälläkin seikalla saattaa olla merkitystä omistusmuotojen vaihtelun ja väistymiskehityksen kannalta, on eri vaihtoehtoista tarkastelun kohteeksi valittu yksikön 1. ja 3. persoonan muodot.

KIRJAKIELEN JA MURTEIDEN
OMISTUSMUOTOJÄRJESTELMÄN
PERIAATTEET

Kirjakielen omistusmuotojärjestelmän pääperiaatteet ovat kieliopeista tutut: omistussuhteen osoittamiseksi käytetään possessiivisuffiksillisia omistusmuotoja, joihin saattaa lisäksi liittyä persoonapronominin genetiivimuoto. Ratkaisevana seikkana ovat omistusmuodon viittaussuhteet. Jos omistusmuoto viittaa lauseen subjektiin (tai siihen rinnastuvaan lauseenjäseneen, mm. omistajanadessiiviin tai määrätapauksissa objektiin tai jopa adverbialiinkin), persoonapronominin genetiiviä ei panna erikseen ilmi: esim. *Löysin jo kirjani, Matti rikkoi autonsa*. Jos omistusliite sitä vastoin viittaa muuhun kuin lauseen subjektiin, persoonapronominin genetiivi on 1. ja 2. persoonassa valinnainen: esim. *Tunnetko isäni? – Sinä et tunne minun isääni!* Kolmannen persoonan omistusmuodoissa pronominin genetiivin lisääminen sitä vastoin muuttaa lauseen merkityksen: *Matti rikkoi autonsa* (= oman autonsa) – *Matti rikkoi hänen autonsa* (= jonkun muun auton). (Lindén 1959: 294–295; Setälä ja Sadeniemi 1960: 87–88; Itkonen 1982: 77–79; Ikola 1992a: 74–75; omistusmuotojen viittaussuhteista ks. myös A. Hakulinen 1974: 82–89.)

Persoonien välisenä erona on siis se, että 1. ja 2. persoonan omistusmuodoissa pronominin genetiivimuotoa voidaan käyttää omistussuhteen korostamiseen, kun taas 3. persoonassa ei ole tätä mahdollisuutta. Koska persoonapronominien genetiivimuodot eivät 1. ja 2. persoonassa ole merkityksen kannalta välttämättömiä, kieliopit ja kielioppaat ovat runsaan sadan vuoden ajan suositelleet pelkkien suffiksillisten muotojen käyttämistä (esim. Setälä ja Sadeniemi 1960: 87–88; Penttilä 1963: 123–124; Itkonen 1982: 78; Ikola 1992a: 74–76). Tässä on kyse jo Lönnrotin 1840-luvulla esittämästä periaatteesta, jonka mukaan suomen kielessä tulisi omistusmuodoissa samoin kuin verbien persoonamuodoissakin välttää »epäsuomalaista pronominin liikakäyttöä» (Lönnrot 1844: 184; Lönnrotin periaatteen vaikutuksista myös L. Hakulinen 1979: 552–554).

Murteiden järjestelmä on jossain määrin toinen, kuten Lindén on Lauri Hakulisen juhlaKirjaan v. 1959 kirjoittamassaan artikkelissa osoittanut. Murteissakin lauseen subjektiin viitattaessa käytetään tavallisesti pelkän omistusliitteen sisältäviä muotoja; niihin ei siis liity persoonapronominin genetiiviä (tähän Lindénin havaintoon on myöhemmin yhtynyt Nuolijärvi Muoto-opin arkistoaineiston pohjalta, 1986: 161). Sitä vastoin niissä tapauksissa, joissa omistusliite ei viittaa lauseen subjektiin vaan (tavallisimmin) lauseen ulkopuolelle, omistusmuoto saa myös 1. ja 2. persoonassa vahvikkeeseen genetiivimuodon. Lindénin mukaan lausetyypissä *Sinä sait minun kirjani* genetiivi *minun* on tehtävältään rinnastettavissa *hänen*-muotoon lauseessa *Sinä sait hänen kirjansa* (1959: 299–300). Kansankieli ei siis tunne pronominin liikakäytön välttämisperiaatetta, ainakaan yhtä tiukassa muodossa kuin kirjakieli, vaan murteissa *kirjani* ja *minun (mun) kirjani* -tyypit ovat olleet viittaussuhteisiin perustuvassa täydennysjakaumassa.

Sama 1. ja 2. sekä 3. persoonan vastaavuus koskee murteissa periaatteessa myös tapauksia, joissa omistusmuoto on subjektina. Tällöin Lindénin mukaan (1959: 299–300) tulee tavallisesti 1. ja 2. persoonassa kyseeseen *minun kirjani katosi* -tyyppi. 3. persoonassa sitä vastaa sekä *hänen kirjansa katosi* että *sen kirja katosi* -tyyppi. Toisaalta murteissa omistusliitteiden viittaussuhde saattaa ylittää lauserajankin: suffiksi voi viitata myös edellä olevan lauseen subjektiin, objektiin tai adverbialiin (Lindén mts. 301–305). Tämä isän-

sä oli tuomari -tyyppi on pyrkinyt kirjakieleenkin mutta onnistumatta: esim. Setälän lauseoppiin sisältynyt esimerkki *Akka lähti pois kun miehensä tuli kotiin* on jätetty Sadeniemen tarkistamasta laitoksesta pois (Lindén 1962: 225; samoin Penttilä on pitänyt ilmaus-tyyppiä vanhentuneena, 1963: 124). Tältäkin osin murteiden omistusmuotojärjestelmä eroaa kirjakielisestä.

Sekä kirjakielen että murteiden järjestelmä on näin ollut samoilla linjoilla tapauksissa, joissa omistusmuodot viittaavat lauseen subjektiin (tai siihen rinnastuviin lauseenjäseniin). Tällöin käytetään pelkän possessiivisuffiksin sisältäviä omistusmuotoja: *Löysin jo kirjani, Matti rikkoi autonsa*. Nimitän näitä seuraavassa tarkastelussa refleksiivisiksi omistusmuodoiksi. Toinen suuri ryhmä koostuu tapauksista, joissa omistusmuodot viittaavat lauseen ulkopuolelle: *Äiti löysi kirjani* t. *minun, mun kirjani; Matti rikkoi hänen autonsa*. Nimitän näitä ei-refleksiivisiksi tapauksiksi. Niissä kirjakieli ja murteet ovat olleet osin periaatteellisesti eri linjoilla.

HELSINGIN PUHEKIELEN OMISTUSMUOTOJÄRJESTELMÄN LÄHTÖKOHDAT

Helsingin puhekielen lähtökohtana ovat olleet toisaalta kirjakielinen yleiskieli, toisaalta kansanmurteet. Varsinkin Helsingin puhekielen vanhimmassa, 1800-luvun loppupuolelta ja 1900-luvun alkukymmeniltä periytyvässä kerrostumassa etelähämäläisten ja länsiuusmaalaisten murteiden osuus on ollut merkittävä. Kolmantena komponenttina on ollut ruotsin kieli tai paremminkin kaksikielisyyden vaikutus. Omistusmuotojen osalta olennaista on, että suomen kirjakielen ja murteiden järjestelmät poikkeavat jossain määrin toisistaan.

Helsingin puhekielen kannalta ei-refleksiiviset tapaukset ovat erityisen kiintoisia, koska voidaan olettaa, että niissä kirjakielen ja murteiden ristiveto pääsee näkyviin. Samoin voidaan olettaa, että Helsingin puhekielen mahdolliset omapohjaiset kehitystendenssit kuvastuvat selvimmin niissä omistusmuodoissa, joiden käyttö on syntaktisesti vapainta. Toisaalta muutosmekanismien kannalta on kiintoisaa kysyä, miten omistusmuotojen viittaussuhteet mahdollisesti vaikuttavat possessiivisuffiksien katoon: onko omistusliitteiden kato toteutunut tai toteutumassa samaa tahtia refleksiivisissä ja ei-refleksiivisissä tapauksissa.

Ruotsin kielen omistusmuotojärjestelmä poikkeaa puolestaan suomen kielestä monellakin tavalla. Peruserona on se, ettei ruotsissa ole lainkaan possessiivisuffikseja vastaavia morfologisia aineksia vaan omistus osoitetaan pelkästään analyttisin keinoin possessiivipronominin avulla. Toinen merkittävä ero on se, että ruotsissa ei 1. ja 2. persoonan omistusmuodoissa tehdä eroa refleksiivisten ja ei-refleksiivisten viittaussuhteiden välillä: *Jag hittade min bok* (refleksiivinen viittaussuhde) — *Pelle hittade min bok* (ei-refleksiivinen viittaussuhde). Voidaan ainakin olettaa, etteivät ruotsinkieliset helsinkiläiset ole osanneet hahmottaa suomen kielen omistusjärjestelmää kaikessa mutkikkuudessaan samalla tavoin kuin syntyperäiset suomenkieliset.

Tarkastelen eri omistusmuototyyppien esiintymiä kahdesta näkökulmasta: toisaalta kielen rakenteesta lähtien, toisaalta todellisten tekstifrekvenssien pohjalta. Nämä näkö-

kulmat täydentävät toisiaan. Rakenteellisessa tarkastelussa lähtökohtana on jako refleksiivisiin ja ei-refleksiivisiin tapauksiin. Eri omistusmuototyyppien keskinäisiä suhteita verrataan erikseen kummankin kategorian sisällä. Tämä tarkastelu antaa viitteitä siitä, mitä omistusmuotojärjestelmässä on tapahtumassa. Sitä vastoin se ei välttämättä kerro kovinkaan tarkoin sitä, millaiset muodot ovat todellisessa käytössä tavallisia, millaiset harvinaisia. Sen vuoksi on tarpeen erikseen vertailla erityyppisten omistusmuotojen todellisia esiintymäfrekvenssejä. Vaikka tässäkin vertailussa refleksiivisesti ja ei-refleksiivisesti käytetyt tapaukset on erotettu toisistaan, eri muototyyppien keskinäiset yleisyysuhteet on laskettu koko aineistosta. Näin kunkin tyyppin suhteellinen yleisyys on selvästi nähtävissä.

YKSIKÖN 1. PERSOONAN OMISTUSMUODOT HELSINGIN PUHEKIELESSÄ

Helsingin puhekielessä tavataan yksikön 1. persoonassa omistusta osoittamassa viisi eri vaihtoehtoa:

- A) *minun kirjani, minun kirjassani*
- B) *kirjani, kirjassani*
- C) *minun kirja, minun kirjassa*
- D) *mun kirjani, mun kirjassani*
- E) *mun kirja, mun kirjassa*

Osa näistä omistusmuototyypeistä on peräisin sekä kirjakielestä että murteista (tyypit A ja B), osa vain murteista (tyyppi D). Kahden muun tyyppin (tyypin C ja E) alkuperä ei ole yhtä selvä. Omistusliitteettömät *minun kirja* ja *mun kirja* -tyypit voivat olla peräisin murteistakin. Samantapaisia omistusliitteettömiä muotoja tavataan nimittäin varsinkin kielirajan tuntumassa muuallakin Uudellamaalla, mm. Nurmijärvellä ja Vihdissä. Itkosen Nurmijärven muoto-opin kokoelmaan sisältyvät mm. seuraavat tapaukset: *Minun sisko oli marjas; Meirän talo, minun kototalo oli siäl, vähä erikseem mut; Minuv vanhempi sisko sitte leipo justiin parhaallaa; Niinkum minun isävainaja puhu.* (Vrt. myös Itkonen 1989: 366–367; Itkosen mukaan liitteettömyys on Nurmijärvellä jopa melko tavallista.) Vihdin muoto-opin kerääjä Matti Vilppula mainitsee puolestaan seuraavat esimerkit: *Minun miäs kuoli; Selläkin minum pojav vaimol oli pieni pelto* (MA 1968–71). Sekä Itkosen että Vilppulan esimerkeissä huomio kiintyy siihen, että suffiksittomuus liittyy sukulaisuutta tai perheyhteisöä osoittaviin ilmauksiin; monikon persoonassahan suffiksittomuus on tällaisissa tapauksissa ollut murteissa yleisemminkin käytäntönä (ks. esim. Ikola 1992b: 183–193 ja siinä mainittu kirjallisuus). Kaikesta huolimatta on myös mahdollista, että suffiksittomat muodot ovat Helsingin puhekielessä ainakin osin omapohjaisia innovaatioitakin. Niiden synnylle on Helsingissäkin kaksikielisyys ja ruotsin kielen vaikutus antanut hyvän maaperän.

Yksikön 1. persoonan omistusmuotoja on 1970-luvun aineistossa kaikkiaan 1 126 tapausta. 1990-luvun aineistossa esiintymiä on yhteensä 655. Muototyypeittäin ne jakautuvat seuraavasti (refleksiiviset ja ei-refleksiiviset tapaukset erikseen laskettuina):

▷

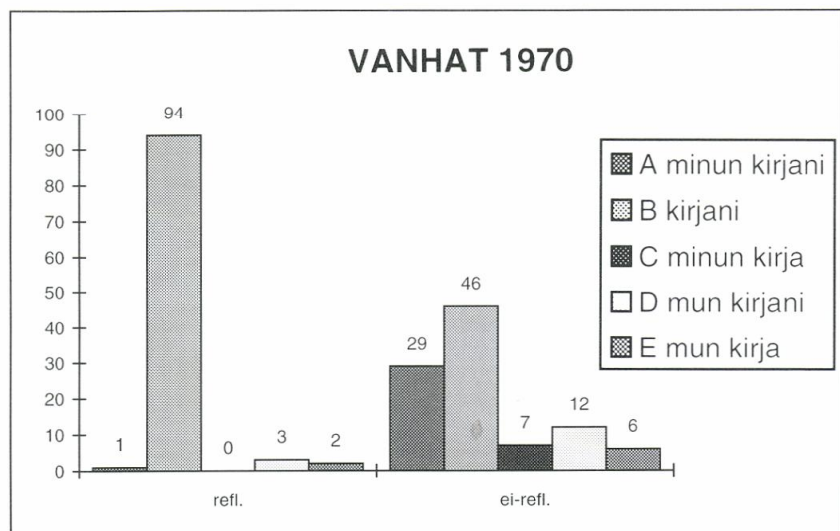
	1970-l.		1990-l.	
	refl.	ei-refl.	refl.	ei-refl.
A) <i>minun kirjani</i>	0,3	16,8	0,0	3,4
B) <i>kirjani</i>	88,7	27,1	70,8	10,0
C) <i>minun kirja</i>	0,3	4,4	0,0	2,6
D) <i>mun kirjani</i>	3,6	19,6	2,7	27,4
E) <i>mun kirja</i>	7,1	32,1	26,5	56,6

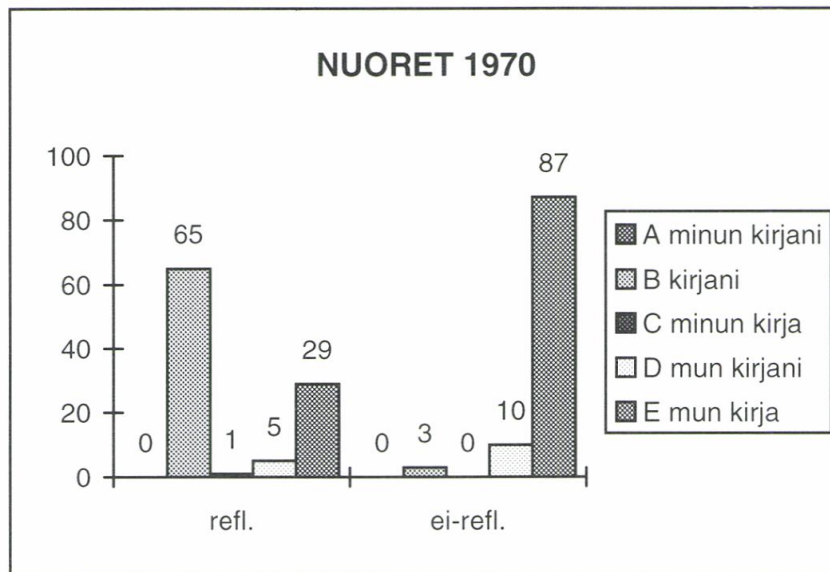
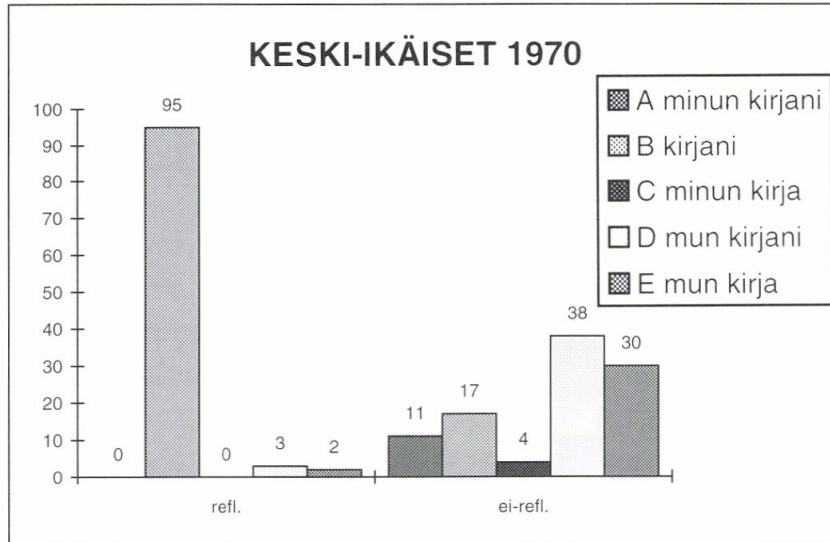
Taulukko 2. Refleksiivisesti ja ei-refleksiivisesti käytettyjen yksikön 1. persoonan omistusmuotojen jakautuminen tyypeittäin 1970-luvun ja 1990-luvun aineistossa.

Varsin odotuksenmukaista on, että refleksiivisesti ja ei-refleksiivisesti käytettyjen omistusmuotojen välillä on selvä ero. Tämä ero on kuitenkin kahdenkymmenen vuoden aikana jonkin verran kaventunut. 1970-luvun aineistossa refleksiivisesti käytetyistä muodoista lähes 90 prosenttia on ollut *kirjani*-tyyppiä. 1990-luvun aineistossa refleksiivisen *kirjani*-tyypin osuus on pudonnut 70 prosenttiin. Samaan aikaan refleksiivisesti käytetyn *mun kirja* -tyypin osuus on noussut 7 prosentista 26 prosenttiin. Ei-refleksiivisesti käytetyissä omistusmuodoissa vaihtelu on jo 1970-luvulla ollut kirjavampaa. Eri tyyppien suhteet ovat silti muuttuneet. Suurin muutos koskee tässäkin tapauksessa *mun kirja* -tyypin yleisty- mistä; nousua on ollut lähes 25 prosenttiyksikköä. Taantuminen on puolestaan kohdistu- nut selvimmin *minun kirjani* ja *kirjani*-tyyppeihin. Kummankin osuus on laskenut toista- kymmentä prosenttiyksikköä.

Eri omistusmuototyyppien dynaamiset suhteet näkyvät vielä selvemmin vertailusta, jossa kielenpuhujasukupolvet on erotettu toisistaan. Kuvioissa 1 ja 2 on esitetty erityyp- pisten refleksiivisten omistusmuotojen yleisyysuhteet eri-ikäisillä puhujilla 1970-luvun ja 1990-luvun aineistossa.

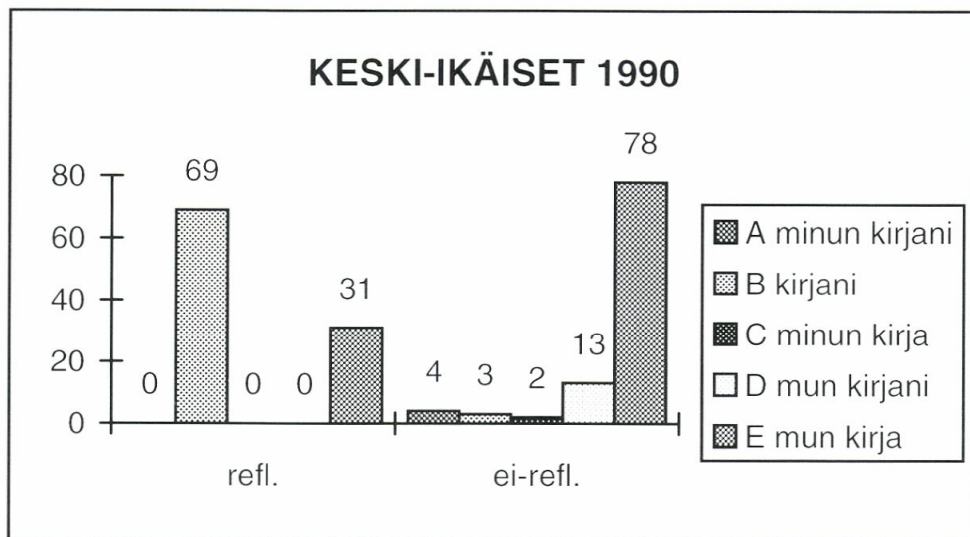
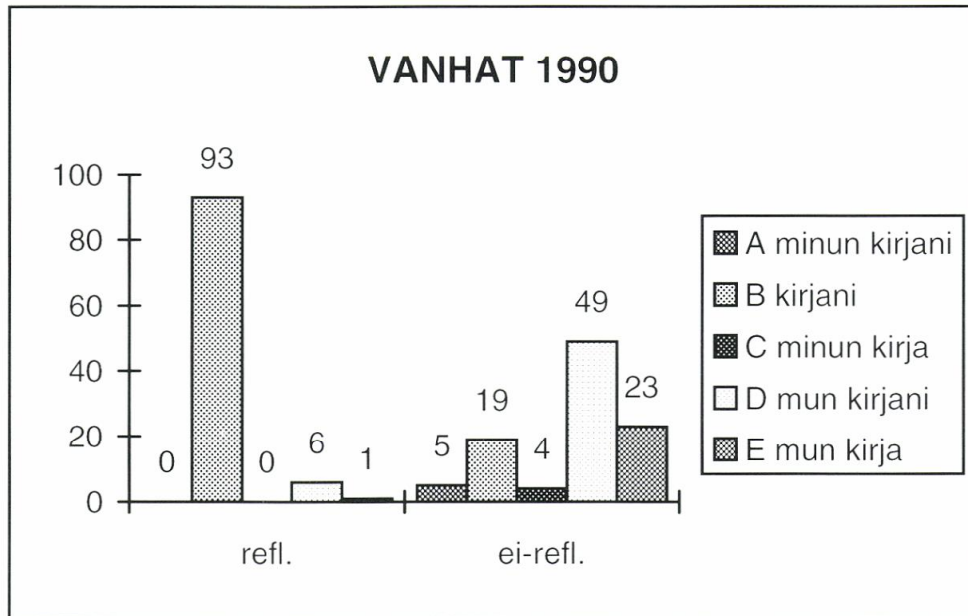
Kuvio 1.

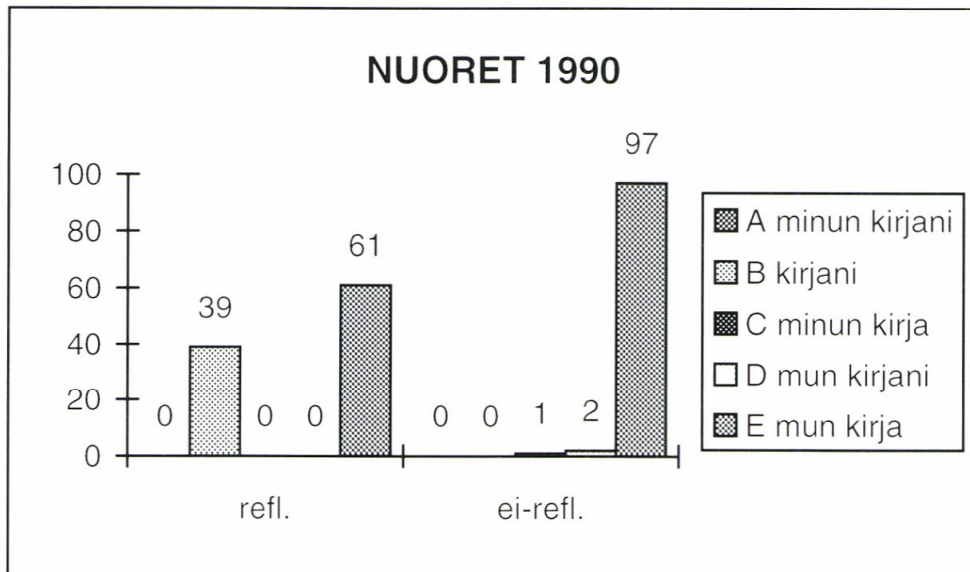

Kuviot 1 ja 2. Eri omistusmuototyyppien osuudet ikäryhmittäin yksikön 1. persoonan omistusmuodoista Helsingin puhekielessä 1970- ja 1990-luvulla.

Kuvio 2.

Refleksiivisten muotojen osalta kuvioista näkyy ensinnäkin se, että *kirjani*-tyyppi on 1970-luvulla ollut vanhoilla ja keski-ikäisillä lähes yksinomainen. Muutama esimerkki havainnollistaa heidän puhettaan: *Mutta minä ihmettelin kum minä muistan, lapsuuteni retkiä sinne, sukulaisten kanssa* (nainen, s. 1904, 1970-l.); *Kotiinham minä tietysti annoin, annoim palkkani ku, kotona tarvittiin* (nainen, s. 1899, 1970-l.); *Mul oli, niin ku isoäidiltäni hyviv vaikee saadar rahaa* (nainen, s. 1928, 1970-l.). Nuoret ovat sitä vastoin jo tuolloin eronneet muista puhujaryhmistä siinä, että heidän puheessaan on ollut huomattavan paljon (lähes 30 prosenttia) refleksiivisesti käytettyä *mun kirja* -tyyppiä, esim. *Mä hiihdäm mun kavereitten kans* (nainen, s. 1952, 1970-l.); *Mull ov vieläki varmaa jossai vintissä tallella ne mun kiiltokuvarastot* (nainen, s. 1952, 1970-l.).

Uudemmassa aineistossa refleksiivisesti käytettyjen omistusmuototyyppien suhteet ovat muuttuneet. 1990-luvun vanhoilla (eli 1970-luvun keski-ikäisillä) refleksiivinen *kirjani*-tyyppi on edelleen lähes yksinomainen. Näinhän oli tämän saman puhujaryhmän aineistossa kaksikymmentä vuotta aiemminkin. Refleksiivisten ja ei-refleksiivisten ilmausten rajan jonkinasteiseen hämärtymiseen tämänkin sukupolven kielessä viittaa kuitenkin se, että *mun kirjani* -tyypin refleksiivinen käyttö on lievästi noussut (3:sta prosentista 6 prosenttiin). Sitä kuvastavat seuraavat esimerkit: *Sit mä asuin tässä vaihees mä asuij jo mun tätini luona, – – mut sit mä tapasim mum mieheni ja, sitten tuli vähän erimielisyyttä.* (nainen, s. 1928, 1990-l.); *Meill oli hirvee ahtaat tilat ja sitä paitsi nin tuota, mull oli hirvee huonot välit mun isäni kanssa.* (nainen, s. 1932, 1990-l.).

1990-luvun keski-ikäisilläkin (eli 1970-luvun nuorilla) refleksiivinen *kirjani*-tyyppi on edelleen valtatyyppinä: sen osuus on heillä jopa hieman noussut (65:stä 69:ään prosenttiin). 1990-luvun nuorilla sitä vastoin refleksiivisen *kirjani*-tyypin osuus on painunut jo alle 40 prosenttiin. Refleksiivisen *kirjani*-tyypin asemaa pitävät nuorten puheessa yhä yllä kiteytyneet ilmaukset, joihin *mun kirja* -tyyppi ei luontevasti sovi, esim. *Mä oon ikä-*

ni asunu siinä ihal lähellä (mies, s. 1973, 1990-1.). Vaihtoehtona voikin olla omistuksen-ilmauksesta luopuminen: *Em mä niin ku vois kuvitella et mä asuisil loppuelämän jossaim muualla* (nainen, s. 1973, 1990-1.). Refleksiivisesti käytettyjen omistusmuotojen harvinaistumiseen sinänsä viittaa sekin, että nuorten puheesta on turha etsiä *vedin housut jalkaani, löin vasaralla sormeeni* -tyyppisiä ilmauksia. Nuorilla suffiksi saattaa puuttua jopa refleksiivisesti käytetystä *itse*-pronominista: *Semmosej jakkara, keittiöjakkara, sellasem mä oon tehny. Sit semmose, pienem pöydä ja, pienem penkin. Siinä mitä mä itelle oon tehny.* (mies, s. 1973, 1990-1.).

Ei-refleksiivisesti käytetyissä omistusmuodoissa vaihtelu on varsinkin 1970-luvulla ollut suurta. Vanhoilla, vuosisadan alussa syntyneillä puhujilla on näissäkin tapauksissa *kirjani*-tyyppi ollut yleisin. Tässä lienee kyse varhaisten oikeakielisyysohjeiden vaikutuksesta. Siihen viittaa sekin, että tyyppi on erityisen tavallinen vanhoilla naisilla sosiaalisesta taustasta riippumatta: ei-refleksiivisesti käytetyn *kirjani*-tyypin osuus on sekä vanhoilla akateemisilla töölöläisnaisilla että vanhoilla sörnäisläisillä työläisnaisilla hieman yli 60 prosenttia (Paunonen 1995 [1982]: 195). Samat puhujathan ovat muutenkin olleet altteimpia soveltamaan koulussa opittuja normatiivisia ohjeita puhekieleen. Ei-refleksiivisistä tyypeistä toiseksi yleisin on 1970-luvun vanhoilla ollut *minun kirjani* -tyyppi; se on ollut erityisen ominainen vanhoille akateemisille töölöläismiehille (mts. 195). Tämäkään ei ole yllättävää: samat puhujat käyttivät muutenkin eniten yksikön 1. persoonan pronominista *minä*-varianttia (mts. 154–155.) Yhdessä näiden kirjakielisten omistusmuototyyppien osuus on vanhoilla puhujilla noussut 1970-luvun aineistossa 75 prosenttiin. Suffiksiton *mun kirja* -tyyppi on heillä ollut harvinainen. Sitä on kaikkiaan runsaat 20 tapausta.

Aiemman otoksen keski-ikäisillä puhujilla ei-refleksiivisistä omistusmuodoista tavallisimpia ovat olleet *mun kirjani* ja *mun kirja* -tyypit. Niiden yhteinen osuus on heillä 1970-luvun aineistossa ollut lähes 70 prosenttia. Lukujen taakse kätkeytyy kuitenkin melko suurta sosiaaliryhmittäistä vaihtelua. *Mun kirjani* -tyyppi on ollut tavallinen useimmilla keski-ikäisillä puhujilla. Siitä on kuitenkin kaksi poikkeusta: keski-ikäiset akateemiset töölöläismiehet ovat suosineet *kirjani*-tyyppiä (tyypin osuus on heillä ollut 70 prosenttia), kun taas keski-ikäiset sörnäisläiset työläisnaiset ovat olleet selvimmin *mun kirja* -tyypin kannalla (tyypin osuus on heillä ollut 68 prosenttia; Paunonen 1995 [1982]: 195. 1990-luvun vanhoja puhujia edustavassa aineistossa eri tyyppien suhteet näyttävät säilyneen suurin piirtein samoina. Kahdenkymmenen vuoden aikana *mun kirjani* -tyypin osuus näyttää itse asiassa hieman vahvistuneen (38:sta prosentista 49:ään prosenttiin), kun taas *mun kirja* -tyyppi on 1990-luvun vanhojen puheessa jopa hieman taantunut (30:sta prosentista 23:een prosenttiin). Yksityiskohtainen sosiaaliryhmittäinen vertailu ei 1990-luvun aineiston perusteella ole mahdollinen.

1970-luvun aineistossa nuoret eroavat muista puhujista erityisen selvästi ei-refleksiivisten muotojen käytössä. Heillä suffiksittoman *mun kirja* -tyypin osuus on noussut jo lähes 90:een prosenttiin. Vastaavasti varsinkin kirjakielisten *kirjani* ja *minun kirjani* -tyyppien osuus on heillä romahtanut: *kirjani*-tyypistä tosin on viisi tapausta, mutta *minun kirjani* -tyyppiä ei ole esiintynyt heidän puheessaan kertaakaan. Kahdenkymmenen vuoden aikana 1970-luvun nuoret ovat hieman kirjakielistyneet: *mun kirja* -tyypin osuus on heillä hieman laskenut (87:stä prosentista 78:aan prosenttiin), ja muutama *minun kirjani* -tapauskin on ilmaantunut joidenkuiden puheeseen.

1990-luvun nuorten puheessa suffiksiton *mun kirja* -tyyppi on ei-refleksiivisessä käytössä lähes yksinomainen. *Kirjani* ja *mun kirjani* -tyyppejä ei esiinny heidän aineistosaan kertaakaan, ja *mun kirjani* -tyyppikin jää heillä marginaaliseksi. Kaikkiaan 1990-luvun nuorten puhetta leimaavat *mun kirja* -tyyppiset omistusmuodot, oli sitten kyse refleksiivisesti tai ei-refleksiivisesti käytetyistä muodoista. Joskus joukkoon kuitenkin osuu refleksiivinen *kirjani*-tyyppinen tapauskin, kuten oheisessa puheen katkelmassa: *Kerran se sano et hänellä ois kaks lippuu, että se ja, ja mun äiti menee, ja sitte että sil ois mulle ja tota muv veljelle, Antille, jos mä haluan mut Antti ei sit halunnul lähteej ja sit, mä pyysin kaveriani Tiinaa. – – Me käytiin kattoo sellanen teatterikappale kun, Fransescan ryöstö, se oli, Kansallisteatterim pienellä näyttämöllä, – – ja mun piti viedäs se mun kaveri kum mä halusin näyttää silles sen.* (nainen, s. 1973, 1990-l.).

Yksittäisistä omistusmuototyypeistä ei-refleksiivisesti käytetty *kirjani*-tyyppi ansaitsee vielä huomiota. Äsken havaittiin, että ei-refleksiivinen *kirjani*-tyyppi on vanhojen puheessa ollut poikkeuksellisen yleinen. Tähän yleisyyteen on ollut toinenkin syy kuin normatiivisen ohjailun vaikutus. Hyvin tavallista on nimittäin ollut se, että vanhat puhujat ovat käyttäneet sekä perheenjäsenistä että ystävistään ja opettajistaan possessiivisuffiksillisia muotoja erisnimien tapaan. Esim. *Pukki, siis toisin sanoen, äitini tai isäni, heitti, joululahjat, ovesta sisään* (nainen, s. 1904, 1970-l.); *Miäheni olis ollu ahkera siänestämääj ja* (nainen, s. 1903, 1970-l.). Lindénin mukaan tällainen käytäntö on ollut tavallista myös murteissa (1959: 304).

Keski-ikäisillä *kirjani*-tyypin on lähipiirin ihmisiin viittaavissa ilmauksissa usein korvannut *mun kirja* -tyyppi: *Ja tässä Kapitolin korttelissa sitten, Kukkokorttelissa oli tää Weilin & Göösin toimitalo, ja siin om mun isäni, syntyi, ja hän oli nuorin neljästä, oli kaks sisarta ja, ja veli ja isäni oli nuorin. Ja isäni oli kova jutunkertoja* (nainen, s. 1930, 1990-l.). Nuorille sitä vastoin ihmissuhteen läheisyyden osoittaminen muodollisin keinoin näyttää olevan vieraampaa. He käyttävät useimmiten perheenjäsenten nimityksiä sellaisinaan: esim. *Vanhemmat on sama ikäsi, tai siis vuos eroa. Isä on, nelkytseittämän, äiti nelkytkuus, ja mitähän ne on naimisiss olluv varmaan parikyt vuotta jo ja tai oikeestaan kakskytkaks koska sisko on kakskytkaks.* (mies, s. 1973, 1990-l.). Tämä on myös osaltaan syynä siihen, että nuorilla omistusmuodot ovat ylimalkaankin harvinaisempia kuin vanhoilla tai keski-ikäisillä.

Muista yksittäisistä omistusmuodoista *minun kirja* -tyyppi näyttää jäävän sekä 1970-luvun että 1990-luvun aineistossa marginaaliseksi. Merkittävässä määrin sitä on vain 1970-luvun vanhoilla puhujilla (yhteensä 25 esiintymää). Rakenteeltaan ja tyyliarvoltaan tyyppi edustaa eräänlaista välimuotoa. Suffiksin puuttuminen on varsinkin vanhempien puhujien keskuudessa koettu alatyyliseksi piirteeksi, joka on rikkonut sovinnaisen puhekielen konventioita. Persoonapronominin genetiivimuoto *minun* on puolestaan ollut korosteisenkin kirjakielinen; lisäksi sitä on aiemmin muista syistä tietoisesti kehoitettu välttämään. Vaikka voisi ajatella, että *minun kirja* -tyyppi olisi sopinut kirja- ja puhekielisten varianttien kompromissiksi, näin ei ole ollut laita. Tyyllinen ristiriita on ollut liian suuri. Käytännössä *minun kirja* -tyypin yleistymiselle ei näin ole ollut edellytyksiä kirjakielisesti puhuvien vanhempien kielenkäyttäjien eikä puhekielisten nuorten keskuudessa. Ainoat, joiden puheessa *minun kirja* -tyyppiä on Helsingissä merkittävässä määrin esiintynyt, ovat olleet alkuaan ruotsinkieliset helsinkiläiset (Paunonen 1990: 209–213). Heidän puheelleen on yleisemminkin ollut ominaista se, että tyyliarvoltaan hyvin

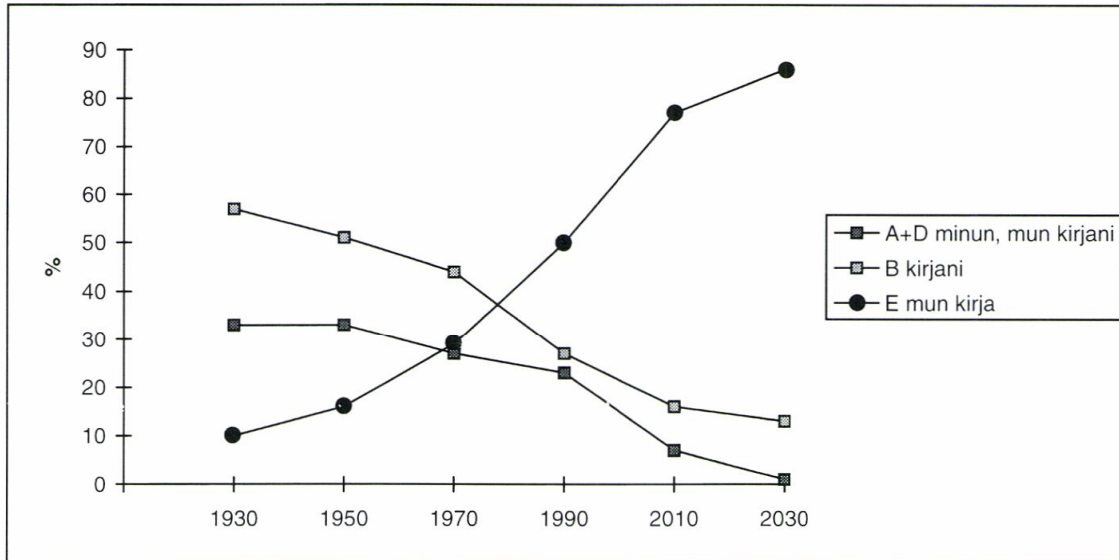
erilaiset variantit ovat saattaneet esiintyä samassa ilmauksessa. Ruotsinkieliset helsinkiläiset ovat näin ollen kyllä omaksuneet Helsingin suomessa esiintyvät variantit, mutta he eivät ole sisäistäneet varianttien käyttöä ohjailevaa tyyllistä vaihtelukaavaa.

Kahden eriaikaisen aineiston vertailu osoittaa selvästi, että suffiksittoman *mun kirja*-tyypin yleistymisen on lähtenyt liikkeelle ei-refleksiivisistä tapauksista. Tyyppi on ollut tuttu vanhimillekin puhujille, mutta silti sen varsinainen yleistymisen on tapahtunut nuorten puheessa. Tyyppiä esiintyy tosin merkittävästi (30 prosenttia) jo 1920–30-lukujen taitteessa syntyneillä, mutta sen osuus on dramaattisesti noussut vasta 1950-luvulla syntyneillä nuorilla (87 prosenttiin). On vaikea sanoa, onko kehitys todellisuudessa ollut näin jyrkkä; aineistohan on sikäli aukkoinen, että siitä puuttuvat 1930-luvun lopulla ja 1940-luvulla syntyneet. Muutos on kuitenkin ollut niin merkittävä, että sen seuraukset ovat olleet kuultavissa viimeistään 1960–70-lukujen puhekielessä. Samaan aikaan refleksiivisesti käytetty *mun kirja*-tyyppi on alkanut vetää mukaansa ei-refleksiivisesti käytettyjä tapauksia. Tämäkin näkyy jo 1970-luvun nuorten puhekielessä. 1990-luvun nuorten aineisto täydentää kehityksen kokonaiskuvaa: ei-refleksiivinen *mun kirja*-tyyppi alkaa olla heidän puheessaan jo yksinomainen, ja refleksiivisissäkin tapauksissa suffiksiton tyyppi on selvästi enemmistönä.

Kun eri puhujasukupolvien verrataan keskenään, nähdään, että 1970-luvulla vedenjakaja on kulkenut nuorten ja keski-ikäisten välistä. Vanhojen ja keski-ikäisten variaatioprofiilit ovat suhteellisen samanlaisia, vaikka määrällisiä eroja onkin. Nuorten profiili on sitä vastoin erilainen. Myös 1990-luvun aineistossa eri ikäryhmät erottuvat selvästi toisistaan. Nyt sukupolvien välinen vedenjakaja sijoittuu kuitenkin toisin: se kulkee vanhojen ja keski-ikäisten puhujien välissä. Vaikka yksityisen ihmisen idiolekti tai tietyn ikäryhmän kieli ei näin kahden vuosikymmenen aikana olisi kovinkaan merkittävästi muuttunut, koko yhteisön kieli on muuttunut hyvinkin radikaalisti. Kun 1970-luvulla *mun kirja*-tyyppiä suosineet nuoret poikkesivat muista, vanhemmista kielenkäyttäjistä, niin nyt 1990-luvulla poikkeavia kielenkäyttäjiä ovat yhteisön vanhat jäsenet, jotka ainoina suosivat *mun kirjani*-tyyppiä. 1970-luvun *kirjani* ja *minun kirjani*-tyyppien käyttäjiä ei enää helsinkiläisestä puheyhteisöstä juurikaan tapaa.

Vaikka kieliyhteisössä tapahtunut muutos on yksikön 1. persoonan omistusmuodoissa ollut hyvin selvä ja nopea, se ei ole yhtä selvästi edennyt yksittäisten sukupolvien kielessä. Pikemminkin näyttää siltä, että eri sukupolvet ovat muutosvirrassa ikään kuin stabiloituneet tiettyyn vaiheeseen. Tämä merkitsee samalla sitä, että 1970-luvun näennäis-aika-analyysin perusteella hahmotettu kuva heijastelee varsin tarkoin todellista muutosta. Tämä seikka antaa puolestaan mahdollisuuden jopa ennustaa tulevan muutoksen kulkua.

Kuviossa 3 on esitetty yksikön 1. persoonan omistusmuotojen hypoteettinen variaatio Helsingin puhekielessä sadan vuoden aikana, vuodesta 1930 vuoteen 2030. Kuvio perustuu 1970-luvun ja 1990-luvun todelliseen aineistoon. Muutoksen aiempia vaiheita arvioitaessa on lähdetty oletuksesta, jonka mukaan 1970-luvun vanhat ovat 1930-luvulla nuorina edustaneet omistusmuotojen muutoskehityksen kärkeä. Vastaavasti muutoksen tulevien vaiheiden ennuste perustuu oletukseen, jonka mukaan 1990-luvun nuoret edustavat 2030-luvulla kieliyhteisön konservatiivisimpia puhujia. On helppo nähdä, että ennuste muistuttaa kielenmuutoksista tuttua S-käyrää. Ennusteen mukaisesti viimeinen suffiksillinen omistusmuoto tavattaisiin Helsingin puhekielessä joskus 2040-luvulla.

Kuvio 3. Yksikön 1. persoonan omistusmuototyyppien hypoteettinen variaatio Helsingin puhekielessä vuosina 1930–2030.

YKSIKÖN 3. PERSOONAN OMISTUSMUODOT HELSINGIN PUHEKIELESSÄ

Yksikön 3. persoonassa omistusmuotovarianttien määrää lisää possessiivisuffikseissa määräehdoin esiintyvä *taloon* ~ *taloansa*, *kirjassaan* ~ *kirjassansa* -tyyppinen vaihtelu (sen ehdoista Ikola 1992a: 73). Niissä tapauksissa, joissa sekä vokaalinpidentymä + *n* että *-nsA*-suffiksi ovat mahdollisia, *-nsA*-suffiksi on Helsingin puhekielessä selvästi harvinaisempi ja vanhahtavampi. Koska *-nsA*-päätteisiä muotoja on aineistossa kaikkiaan varsin vähän, 3. persoonan suffiksivarianttien vaihtelua ei ole seuraavassa tarkastelussa otettu erikseen huomioon, vaan molemmat variantit on yhdistetty samoihin suffiksillisiin tyyppeihin. Tällä tavoin yksikön 3. persoonassa tulee Helsingin puhekielessä kyseeseen kaikkiaan neljä vaihtoehtoista omistusmuototyyppiä:

- A) *hänen kirjansa*, *hänen kirjassaan* (*hänen kirjassansa*)
- B) *kirjansa*, *kirjassaan* (*kirjassansa*)
- C) *hänen kirja*, *hänen kirjassa*
- D) *sen kirja*, *sen kirjassa*

Osa Helsingin puhekielen yksikön 3. persoonan omistusmuodoista (tyypit A ja B) tavataan sekä kirjakielissä että murteissa. Omistusliitteetön *sen kirja* -tyyppi tavataan vain

▷

murteissa, esim. Nurmijärvi *Se oli sen isä jo ennen kuallu* (Terho Itkonen, MA). Murteis-
sa *hänen kirjansa* ja *sen kirja* -tyyppien vaihtelu kytkeytyy 3. persoonan pronomineissa
yleisemminkin esiintyvään vaihteluun *hän/he – se/ne* (vaihtelun ehdoista ks. Kannisto 1902:
144–152; Saukkonen 1967: 287; Kuiri 1984: 123, 275). Omistusliitteetön *hänen kirja*
-tyyppi on puolestaan samalla tavoin ongelmallinen kuin *minun kirja* -tyyppikin. Se voi
olla peräisin Uudenmaan ja Etelä-Hämeen suomalaismurteista; tätäkin tyyppiä on mer-
kitty muistiin ainakin kielirajan tuntumasta, mm. Nurmijärveltä ja Vihdistä: Nurmijärvi
Hänenki kärest otti pappi kiin (Terho Itkonen, MA); Vihti *Koira oli hänen kintuisas irki*;
Hänen [lääkäri] herättäminen kesti niin kauan (Matti Vilppula, MA). Mutta *sen kirja*
-tyyppi voi Helsingissä olla osin omapohjainenkin. Sen synty perustuisi siinä tapaukses-
sa ruotsin kielen ja kaksikielisyyden vaikutukseen.

Yksikön 3. persoonan omistusmuotoja on vuoden 1970 aineistossa yhteensä 469 ta-
pausta. 1990-luvun aineistossa tapauksia on kaikkiaan 201. Muototyypeittäin ne jakautu-
vat seuraavasti (refleksiiviset ja ei-refleksiiviset tapaukset on laskettu erikseen):

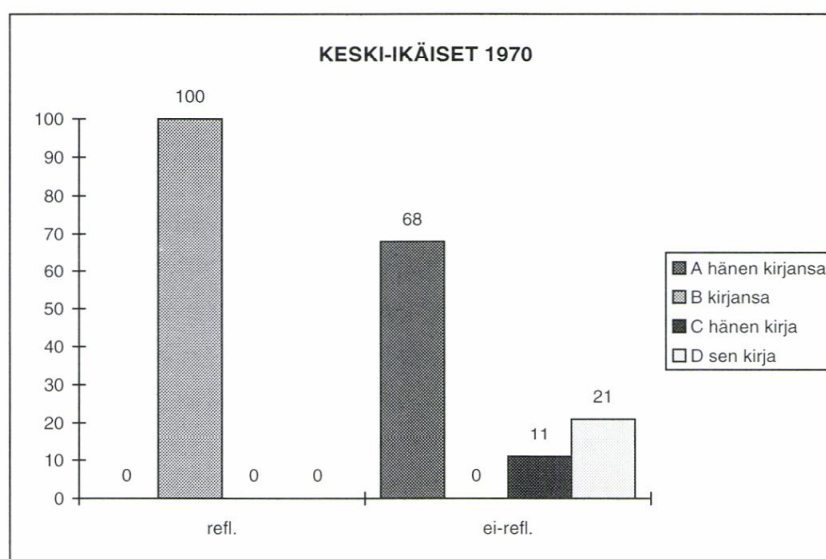
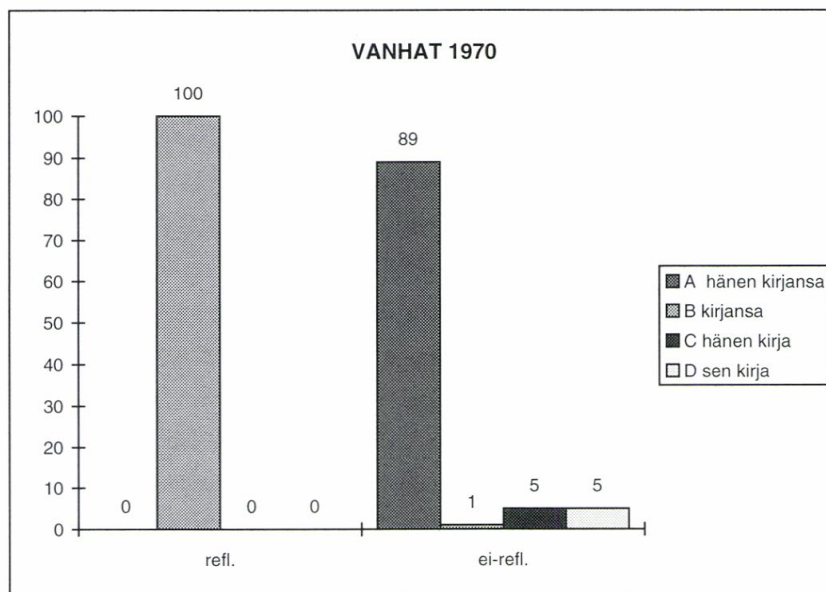
	1970-l.		1990-l.	
	refl.	ei-refl.	refl.	ei-refl.
A) <i>hänen kirjansa</i>	0,0	58,6	0,0	50,0
B) <i>kirjansa</i>	100,0	1,0	100,0	1,5
C) <i>hänen kirja</i>	0,0	6,7	0,0	3,0
D) <i>sen kirja</i>	0,0	33,7	0,0	45,5

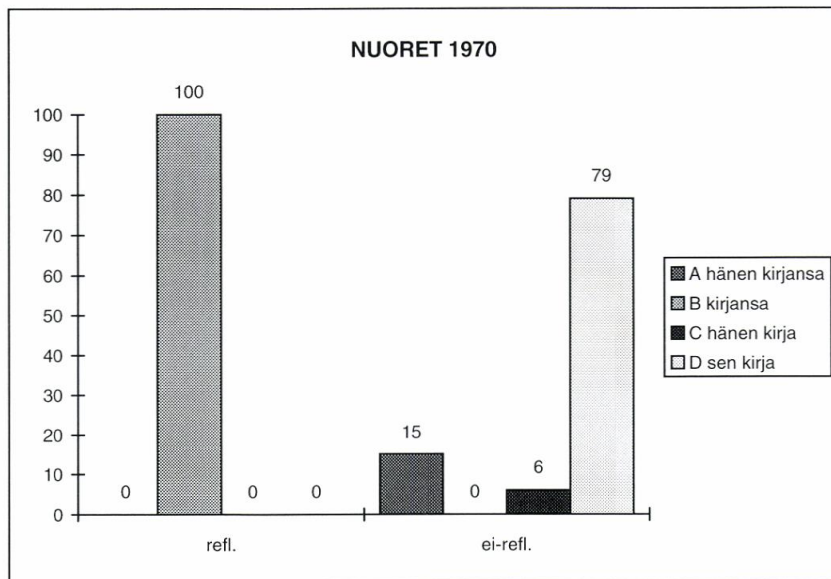
Taulukko 3. Refleksiivisesti ja ei-refleksiivisesti käytettyjen yksikön 3.
persoonan omistusmuotojen jakautuminen tyypeittäin 1970-luvun ja 1990-
luvun aineistossa.

Refleksiivisten ja ei-refleksiivisten yksikön 3. persoonan omistusmuotojen kesken val-
litsee lähes täydennysjakaumasuhde: kaikki refleksiivisesti käytetyt omistusmuodot ovat
vain suffiksin sisältävää *kirjansa*-tyyppiä, kun taas ei-refleksiivisessä käytössä *kirjansa*-
tyyppi on poikkeuksellinen. 1970-luvun aineistossa tällaisesta käytöstä on vain yksi esi-
merkki: *Tää, nuorin veljeniki kum me oltiir Ruatsissa ni, aina minun täyty sattet tulkatar*
ruakalistat ja kaikki heillen ni, minä sanoiv veljelleni ja että sinä osaat ruotsia lukean ni
tulkaas sinä ni, vaimonsas sano, em mä oot tiännykkää että hän osaa ruotsia (nainen, s.
1905, 1970-l.). Tämä murteissa tavattava käytäntö, jonka mukaan omistusliitteen viittaussu-
hde saattaa ylittää lauserajan, ei siis ole juurtunut helsinkiläissuomeen (kuten ei kirja-
kieleenkään).

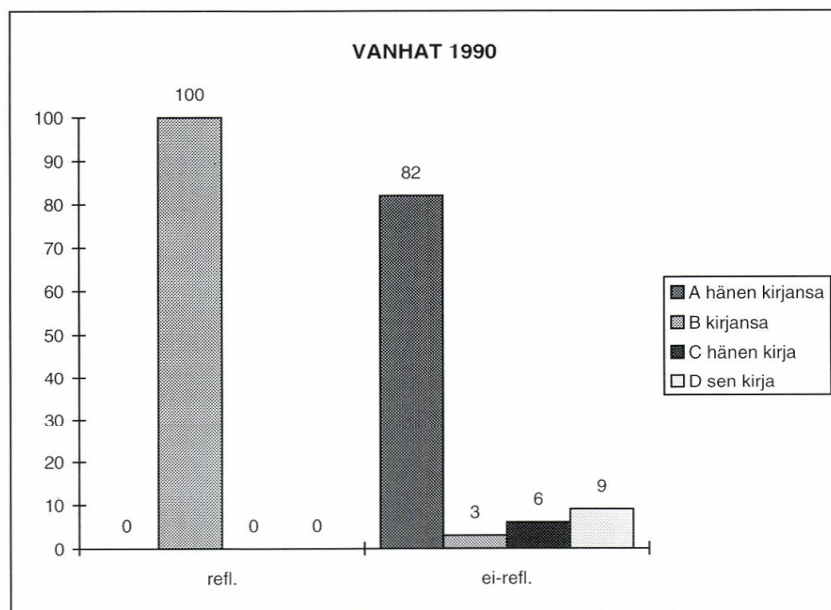
Yksikön 3. persoonan omistusmuotojen lähemmässä tarkastelussa huomio kiintyykin
ei-refleksiivisiin tapauksiin, joissa *hänen kirjansa*, *hänen kirja* ja *sen kirja* -varianttien
kilpailu pääsee näkyviin. Näiden tyyppien ikäryhmittäiset jakaumasuhteet 1970-luvun ja
1990-luvun aineistoissa näkyvät kuvioista 4 ja 5.

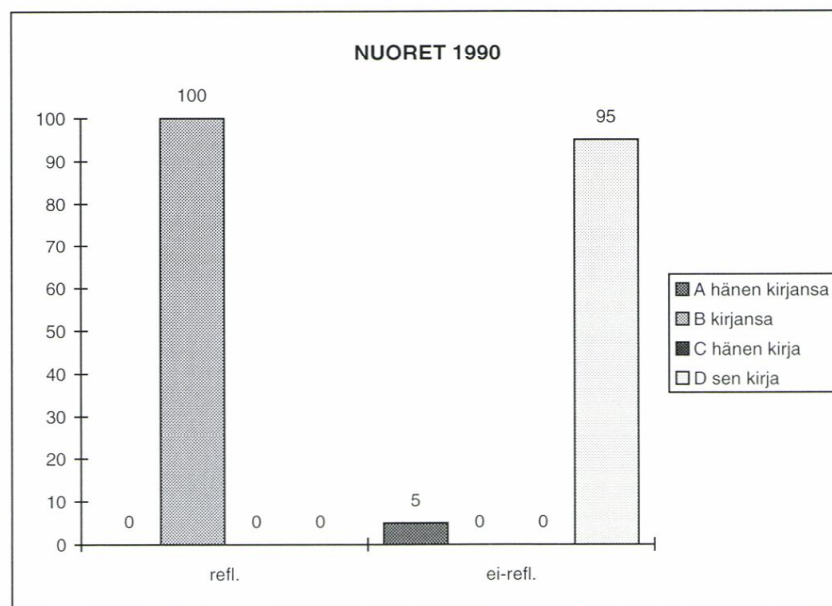
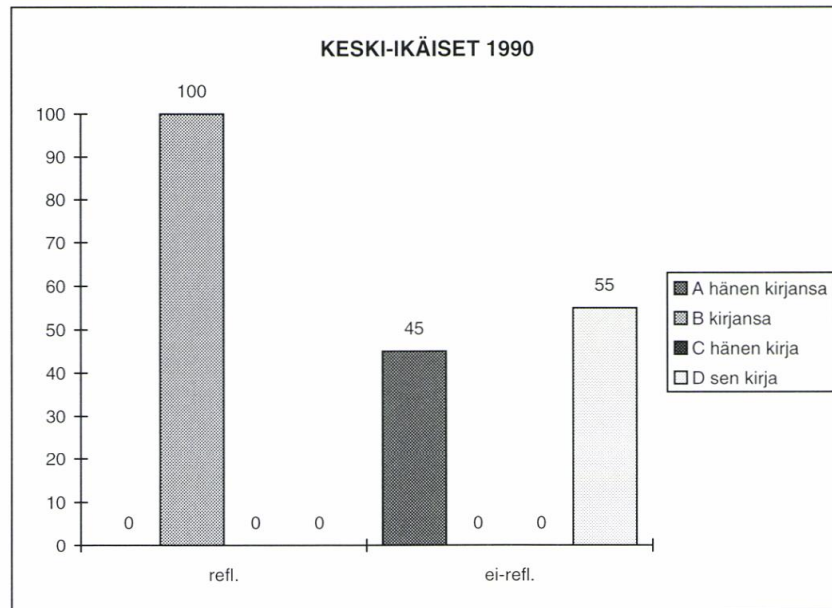
Kuvio 4.

Kuvio 5.

Kuviot 4 ja 5. Eri omistusmuototyyppien osuudet ikäryhmittäin yksikön 3. persoonan omistusmuodoista Helsingin puhekielessä 1970- ja 1990-luvulla.

Ei-refleksiivisistä tapauksista on 1970-luvun aineistossa *hänen kirjansa* -tyyppi ollut vanhoilla puhujilla ylivoimainen; sen osuus on ollut lähes 90 prosenttia. *Hänen kirja ja sen kirja* -tyyppiä heillä on ollut viisi prosenttia. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että heidän puheessaan refleksiivinen *kirjansa* ja ei-refleksiivinen *hänen kirjansa* ovat olleet lähes täydennysjakaumassa. 1970-luvun keski-ikäisten puheessa *hänen kirjansa* -tyypin asema on vanhoihin verrattuna alkanut horjua: sen osuus on heillä ollut 68 prosenttia. *Hänen kirjansa* -tyypin kustannuksella ovat asemiaan vahvistaneet *hänen kirja* ja varsinkin *sen kirja* -tyypit. *Sen kirja* -tyypin osuus on tässä vaiheessa noussut jo 21:een prosenttiin keski-ikäisten käyttämistä ei-refleksiivisistä muodoista. Kahdenkymmenen seuraavan vuoden aikana 1970-luvun keski-ikäisten puhekieli on kuitenkin jossain määrin kirjakielistynyt. Siitä on osoituksena *mun kirja* -tyypin osuuden lasku 21:stä prosentista 9:ään prosenttiin. Onkin kiintoisaa, että 1970-luvun keski-ikäisten variaatioprofiili on 1990-luvulla alkanut muistuttaa 1970-luvun vanhojen profiilia.

1970-luvun nuorilla ei-refleksiivisen *sen kirja* -tyypin osuus on ollut lähes 80 prosenttia. 1990-luvun keski-ikäisillä saman tyypin osuus on pudonnut 55:een prosenttiin. Samaan aikaan kirjakielisen *hänen kirjansa* -tyypin osuus on noussut 15:stä 45:een prosenttiin. Muutos on todella huomattava, ja sitä on vaikea selittää pelkästään omistusmuotojen valossa. Ainakin olisi yleisemminkin selvitettävä *hän ~ se* -pronominivarianttien vaihtelua samoilla puhujapolvilla. Hyvin mahdollista nimittäin on, että *sen kirja* -tyypin myöhemmällä iällä tapahtunut väistyminen liittyy yleisemminkin henkilöön viittaavien pronomien valintaan. Varsinkin yksikön 3. persoonan *se*-pronomini on koettu liian puhekielenomaiseksi, ja se on korvattu astetta muodollisemmalla *hän*-pronominilla. Omistusmuotojen osalta tarjolla on lisäksi ollut kaksi vaihtoehtoa: kirjakielinen *hänen kirjansa* ja suffiksiton *hänen kirja*. Voisi ajatella, että *hänen kirja* -tyyppi olisi tarjonnut sopivan kompromissin *hänen kirjansa* ja *sen kirja* -tyyppien välillä. Näin ei kuitenkaan ole käynyt. *Hänen kirja* -tyypissä (samoin kuin *minun kirja* -tyypissäkin) kirjakielinen ja puhekielinen tyylivaraus ovat johtaneet ristiriitaan, jonka vuoksi tyyppillä ei ole ollut yleistymisedellytyksiä. *Hänen kirja* -tyyppiä tosin esiintyy huomattavan yleisesti »puolivirallisessa» puhekielessä (esim. poliitikkojen haastatteluissa sekä radio- ja televisiokommentaattorien ja -juontajien kielessä), mutta se ei tässä käytössä ole helsinkiläispuhekielen perua.

1990-luvun nuorilla refleksiivisten ja ei-refleksiivisten omistusmuotojen kesken vallitsee jälleen lähes täydennysjakauma: kaikki aineistoon sisältyvät refleksiiviset muodot ovat *kirjansa*-tyyppiä. Ei-refleksiiviset muodot ovat puolestaan miltei yksinomaan *sen kirja* -tyyppiä: esim. *Että alussa eka opettelin sen kans niit hommia sik ku se lähti kesällä lomallen ni mä hoidin nin ku sen tehtävii siellä* (nainen, s. 1971, 1990-l.); *Me oltii ennen, enne joulua me oltiim mun siskol luona, tsit ne lähti Kyyjärvelles sen avomiehel luokse, tsiis sen, sen perheel luoksen ni sit me mentiim mun isän tädille* (nainen, s. 1973, 1990-l.).

Sen kirja -tyypin yleistymisen ei-refleksiivisessä käytössä lähes yksinomaiseksi herättää kysymyksen siitä, miksi sama yleistymiskehitys ei ole heijastunut myös refleksiivisiin tapauksiin. Olihan yksikön 1. persoonan omistusmuodoissa nähtävissä se, miten ei-refleksiivisen *mun kirja* -tyypin yleistymisen on vetänyt imuunsa myös refleksiivisesti käytetyt muodot. Kumpaankaan haastatteluaineistoon ei kuitenkaan ole sisältynyt ainoatakaan refleksiivisesti käytettyä *sen kirja* -tyyppistä tapausta (sen tapaisia ilmauksia kuin *Se löysi sen kirjan*; *Se näki sen veljen kadulla*). Tässä kohden aineistoon on jäänyt ilmeinen aukko. Kyseinen ilmaistyyppi ei nimittäin ole tuntematon helsinkiläisnuorten puhe-

kielessä. Siitä ovat osoituksena mm. eriaikaisiin slangiaineistoihin sisältyvät tapaukset, esim. *Masa on sit aika pihtari ku se ei voi londa mulle sen futista* (Lauri Kiiänlinna, 1962); *Me mentii koko jengi joraa, Arto vei meijät sen bilikal* (Tiina Sokka, 1975); *Janne sai fudut sen duunista* (Helsingin uusi yhteiskoulu, 1976). Kaikesta päätellen tämä tyyppi ei ainaakaan vielä silti ole kovinkaan tavallinen. Yleistymisen esteenä on yksinkertaisesti voinut olla *se löysi sen kirjan* -tyypin kaksitulkitaisuus.

Kieliyhteisön kannalta muutoksen suunta on yksikön 3. persoonan omistusmuodoisakin selvä. Muutoksen toteutumistahtia näyttää kuitenkin jossain määrin hidastavan se, että kielenpuhujat vanhetessaan alkavat käyttää jonkin verran enemmän kirja- ja yleiskielisiä variantteja. Vielä olennaisempi seikka yksikön 3. persoonassa ovat kuitenkin omistusmuotojen viittaussuhteet. Refleksiivisesti käytettynä *sen kirja* -tyyppi on vielä selvästi harvinainen. On kuitenkin kiintoisaa on nähdä, mihin suuntaan kehitys tulee kulkemaan.

ERI OMISTUSMUOTOTYYPPIEN YLEISYYS YHTEISÖSSÄ

Refleksiivisesti ja ei-refleksiivisesti käytettyjen omistusmuototyyppien rakenteellinen vertailu puhujapolvittain antaa kuvan siitä, mihin suuntaan omistusmuotojärjestelmän kehitys on kulkemassa, mutta se ei kerro kaikkea siitä, millaiset ovat eri muotojen todelliset yleisyysuhteet helsinkiläisessä kieliyhteisössä. Tarkastelen sen vuoksi seuraavaksi eri omistusmuototyyppien todellisia tekstifrekvenssejä.

Yksikön 1. persoonan omistusmuodoista valtaosa on ei-refleksiivisesti käytettyjä: 1970-luvun aineistossa refleksiivisten tapausten osuus oli 27,5 prosenttia, ei-refleksiivisten osuus 72,5 prosenttia. 1990-luvun aineistossa suhteet ovat lähes samat: refleksiivisesti käytettyjä omistusmuotoja oli 28,2 prosenttia, ei-refleksiivisesti käytettyjä 71,8 prosenttia.

Yksikön 3. persoonan tapauksissa refleksiivisesti ja ei-refleksiivisesti käytettyjen muotojen suhde on päinvastainen: refleksiivisesti käytetyt muodot ovat selvänä enemmistönä. 1970-luvun aineistossa refleksiivisten muotojen osuus oli 77,8 prosenttia, ei-refleksiivisten 22,2 prosenttia. 1990-luvun aineistossa refleksiivisten muotojen osuus oli jonkin verran pienempi mutta silti yli kaksi kolmasosaa (67,2 prosenttia) kaikista tapauksista.

Käytännössä tämä merkitsee sitä, että ainakin haastatteluaineiston kaltaisessa kerronnassa refleksiivisesti ja ei-refleksiivisesti käytetyt muodot ovat yksikön 1. ja 3. persoonassa aivan eri asemassa. Yksikön 1. persoonassa valtaosa omistusmuototapauksista on niitä, joissa jo alkuaankin on yleisesti esiintynyt vaihtelua. Yksikön 3. persoonassa sitä vastoin refleksiivisesti käytetyt, alkuaan vaihteluttomat muodot ovat todellisessa kielenkäytössä huomattavasti yleisempiä kuin vaihtelunalaiset ei-refleksiiviset tapaukset.

Eri omistusmuotojen käyttösuhteita voidaan havainnollistaa myös vertailemalla possessiivisuffiksillisten ja -suffiksittomien muotojen suhteita yksikön 1. ja 3. persoonassa. Yksikön 1. persoonan omistusmuodoista 1970-luvun aineistossa oli suffiksillisiä kaikkiaan 71,4 prosenttia, suffiksittomia 28,6 prosenttia. 1990-luvun aineistossa suhteet ovat tasoittuneet: sekä suffiksillisten että suffiksittomien osuus oli tasan 50 prosenttia. Kaikkiaan eri tyyppien osuudet yksikön 1. persoonan omistusmuotoesiintymistä näkyvät taulukosta 4:

▷

	1970-l.			1990-l.		
	refl.	ei-refl.	yht.	refl.	ei-refl.	yht.
A) <i>minun kirjani</i>	0,1	12,2	12,3	0,0	2,4	2,4
B) <i>kirjani</i>	24,4	19,5	43,9	20,0	7,2	27,2
C) <i>minun kirja</i>	0,1	3,2	3,3	0,0	1,8	1,8
D) <i>mun kirjani</i>	1,0	14,2	15,2	0,8	19,7	20,5
E) <i>mun kirja</i>	2,0	23,3	25,3	7,5	40,6	48,1

Taulukko 4. Eri omistusmuototyyppien osuudet kaikista 1970-luvun ja 1990-luvun yksikön 1. persoonan omistusmuotoesiintymistä.

Taulukon luvut kuvastavat koko kieliyhteisölle ominaista yksikön 1. persoonan omistusmuotojen käyttöä 1970- ja 1990-luvulla. Kummassakin aineistossa kolme tavallisinta omistusmuototyyppiä ovat olleet samat. Niiden yleisyysjärjestys on kuitenkin kahdenkymmenen vuoden aikana muuttunut. 1970-luvulla kolme tavallisinta omistusmuototyyppiä ovat olleet *kirjani*, *mun kirja* ja *mun kirjani*. 1990-luvulla yleisimmät tyypit ovat vastavasti olleet *mun kirja*, *kirjani* ja *mun kirjani*. Yksittäisistä omistusmuototyypeistä selvimmän on taantunut *kirjani*-tyyppi, jonka osuus on kahdessakymmenessä vuodessa pudonnut yli 15 prosenttiyksikköä. Osuuttaan on puolestaan eniten lisännyt *mun kirja* -tyyppi, jonka nousu on ollut lähes 25 prosenttiyksikköä.

Taulukon luvuissa ovat kaikki puhujaryhmät mukana. Taulukko ei näin sisällä erottelevia eri-ikäisiin. Tästä syystä muutoksen sisäinen dynamiikkakin pääsee vain osin esille. Ikäryhmittäisiä ääripäitä edustavat tässäkin tapauksessa 1970-luvun vanhat ja 1990-luvun nuoret. 1970-luvun vanhojen puhujien kaikista omistusmuotoesiintymistä yli puolet, lähes 57 prosenttia, on *kirjani*-tyyppiä. *Mun kirja* -tyyppi on sitä vastoin ollut heidän puheessaan peräti harvinainen: sen osuus on heillä kaikkiaan jäänyt vajaan 5 prosenttiin. 1990-luvun nuorten käyttämistä omistusmuodoista lähes viisi kuudesosaa (85 prosenttia) on *mun kirja* -tyyppiä. Toinen heillä merkittävässä määrin esiintynyt tyyppi on *kirjani*, jonka osuus (13,3 prosenttia) on kokonaan peräisin refleksiivisesti käytetyistä tapauksista.

Yksikön 3. persoonassa suffiksillisten omistusmuotojen asema on vahvempi. 1970-luvun aineistossa suffiksillisten muotojen osuus oli peräti 91,0 prosenttia kaikista tapauksista, ja vielä 1990-luvunkin aineistossa suffiksilliset muodot ovat pitäneet selvästi puolensa: niiden osuus oli 84,1 prosenttia, kun taas suffiksittomien tapauksien osuus oli vain 15,9 prosenttia. Kaikkiaan eri omistusmuototyyppien osuudet yksikön 3. persoonan esiintymistä näkyvät taulukosta 5:

	1970-l.			1990-l.		
	refl.	ei-refl.	yht.	refl.	ei-refl.	yht.
A) <i>hänen kirjansa</i>	0,0	13,0	13,0	0,0	16,4	16,4
B) <i>kirjansa</i>	77,8	0,2	78,0	67,2	0,5	67,7
C) <i>hänen kirja</i>	0,0	1,5	1,5	0,0	1,0	1,0
D) <i>sen kirja</i>	0,0	7,5	7,5	0,0	14,9	14,9

Taulukko 5. Eri omistusmuototyyppien osuudet kaikista 1970-luvun ja 1990-luvun yksikön 3. persoonan omistusmuotoesiintymistä.

Yksikön 3. persoonan omistusmuodoista *kirjansa*-tyyppi on aivan ylivoimainen muiden rinnalla. Sen osuus kaikista yksikön 3. persoonan omistusmuotoesiintymistä oli 1970-luvun aineistossa lähes 80 prosenttia ja 1990-luvun aineistossakin lähes 70 prosenttia. Muista muototyypeistä 1970-luvun aineistossa vain *hänen kirjansa* -tyypin osuus ylitti 10 prosentin rajan. 1990-luvun aineistossa näkyy myös *sen kirja* -tyypin yleistyminen. *Kirjansa*-tyypin ylivoimaisuus perustuu kahteen seikkaan: ensinnäkin refleksiivisesti käytetyt omistusmuodot ovat yksikön 3. persoonassa selvästi yleisempiä kuin ei-refleksiiviset muodot, ja toiseksi *kirjansa* on ainoa refleksiivisesti käytetty muototyyppi.

Näiden todellisten tekstifrekvenssien valossa myös omistusmuotojen erilainen kehitys eri persoonissa käy paljon ymmärrettävämmäksi. Yksikön 1. persoonassa ei-refleksiivisten tapausten osuus on ollut yli kaksi kolmasosaa kaikista. Se merkitsee käytännössä sitä, että valtaosa yksikön 1. persoonan omistusmuodoista on ollut struktuurallisesti muutokselle alttiissa suojaamattomassa asemassa. Yksikön 3. persoonassa tilanne on ollut päinvastainen. Yli kaksi kolmasosaa todellisista esiintymistä on ollut refleksiivisesti käytettyjä tapauksia, jotka eivät alkuaan ole kuuluneet variaation ja muutoksen piiriin. Tältä pohjalta on helpompi ymmärtää, miksi yksikön 1. persoonassa ei-refleksiivisesti käytetyistä muodoista alkanut kehitys on yleistynyt myös refleksiivisten muotojen puolelle, kun taas yksikön 3. persoonassa refleksiiviset muodot ovat ainakin tähän asti säilyneet rajuilta muutoksilta. Yksikön 3. persoonan nykytilanne jättää kuitenkin auki kysymyksen siitä, mihin suuntaan kehitys tulee lopulta päätyään. Tuleeko *sen kirja* -tyyppi yleistymään myös refleksiivisiin tapauksiin vai säilyykö nykyinen täydennysjakauma? Viime kädessä on kysymys siitä, kumpi voittaa: rakenteen systemaattisuus ja johdonmukaisuus vai todellinen kielen käyttö.

OMISTUSMUOTOJEN KÄYTÖN HARVINAISTUMINEN

Samalla kun omistusliitteet ovat Helsingin puhekielestä olleet väistymässä, myös omistusmuotojen käyttö näyttää sinänsä harvinaistuvan. Tähän viittaa jo sekin, että nuorten haastatteluissa on keskimäärin vähemmän omistusmuotoesiintymiä kuin keski-ikäisten ja vanhojen haastatteluissa. Taulukko 6 osoittaa yksikön 1. persoonan omistusmuototapausten keskimääräisen esiintymistiheyden haastattelua kohden ikäryhmittäin 1970-luvun ja 1990-luvun aineistoissa:

	1970-l.		1990-l.	
	esiint./haast.	keskiarvo	esiint./haast.	keskiarvo
vanhat	472/32	14,8	309/15	20,6
keski-ikäiset	407/32	12,7	180/14	12,8
nuoret	247/32	7,7	166/16	10,4

Taulukko 6. Yksikön 1. persoonan omistusmuototapausten määrä haastattelua kohden ikäryhmittäin 1970-luvun ja 1990-luvun aineistossa.

Vaikka samanpituinen haastattelu (n. 30 minuutin litteraatio) on frekvenssilukujen suhteusyksikkönä melko epämääräinen, erot ovat niin suuria, että niitä voidaan pitää ainakin viitteellisinä. Eniten omistusmuotoja on kummassakin aineistossa ollut vanhoilla puhujilla: 1970-luvun aineistossa keskimäärin 15 esiintymää, 1990-luvun aineistossa peräti 20 omistusmuotoesiintymää haastattelua kohden. Keski-ikäisillä on kummassakin aineistossa ollut 12 omistusmuototapausta haastattelua kohden. Nuorilla omistusmuototapausten keskimääräinen esiintymistiheys on ollut alhaisin; kaikkein alhaisimmaksi se on jäänyt 1970-luvun nuorten aineistossa (vain vajaat 8 omistusmuotoesiintymää haastattelua kohden).

Erot ovat kiintoisia ensinnäkin siksi, että ne viittaavat omistusmuotojen käytössä tapahtuviin strategisiin muutoksiin, jotka ovat yhteydessä ihmisten ikääntymiseen. Tämä näkyy verrattaessa 1970-luvun keski-ikäisiä ja 1990-luvun vanhoja samoin kuin 1970-luvun nuoria ja 1990-luvun keski-ikäisiä. Kahdenkymmenen vuoden aikana 1970-luvun nuorten puheessa omistusmuotojen määrä on lisääntynyt tuntuvasti, ja sama ilmiö on nähtävissä myös 1970-luvun keski-ikäisten puheessa.

Vaikka omistusmuotojen käyttö kaikesta päätellen ikää myöten lisääntyy, nuorten ja vanhempien puhujien vertailu viittaa siihen, että omistusmuotojen käyttö on ainakin määräyhteyksissä käymässä harvinaisemmaksi. Pari tällaista tapausta on ollut jo puheena. Ehkä selvimmin omistusmuotojen harvinaistuminen näkyy lähiomaisiin viittaavissa ilmauksissa. 1970-luvun aineistossa vanhimmat puhujat käyttivät vielä yleisesti murteista tuttua tapaa, jonka mukaan lähiomaisiin ja ystäviin viitataan pelkän omistusliitteen sisältävillä muodoilla (*isäni, äitini, veljeni, siskoni, mieheni, opettajani*). Myös keski-ikäiset puhujat käyttivät 1970-luvun aineistossa yleisesti omistusmuotoja lähiomaisista puheessaan, mutta heillä ne olivat usein jo asultaan muuttuneita: *mun isäni, mun äitini, mun veljeni* jne. Nuorilla puhujilla 1970-luvulla tavallisia ilmauksia olivat *mun isä* tai *mun faija*, *mun äiti* tai *mun mutsi*, joiden rinnalla oli usein pelkkä *isä, äiti, faija* tai *mutsi*. Tämä suuntaus näyttäisi kahdenkymmenen vuoden aikana vain vahvistuneen. Samoin esim. ruumiinjäsenistä puhuttaessa omistusliitteet nuoremmilta puhujilta usein puuttuvat: esim. *Mä otan vaa jotaiv vinkkejä jostaki ja sitte mä teen, kuitenkin sen iha omam pääm mukaa, mitä millonki kaapist sattuu löytymääj ja* (nainen, s. 1953, 1990-l.). Eivätkä liioin refleksiivisesti käytetyt *itse* ja *oma* -sanat saa läheskään aina suffiksia: *No ensimmäks mulle tulee mieleen tää ihan mun oma asunto* (nainen, s. 1953, 1990-l.).

Omistusliitteiden harvinaistuminen näkyy myös adverbinomaisesti käytetyissä tapauksissa. Varsinkin vanhemmilla puhujilla yhä vielä melko tavallisia ovat sellaiset tapaukset, joissa adverbinomaisesti käytetyt omistusmuodot noudattavat persoonakongruenssia: esim. *Mä harrasti aikoinani soutua ja, siit oli seurauksena että mä oli muun muassa, toimitsijana näissä, soutukisoissa* (mies, s. 1928, 1990-l.); *Koska siell on kaikkein eniten yleensä ihmisiä ni mä en, semmoseem paikkaan nin ku, mielelläni om menny* (nainen, s. 1928, 1990-l.); *Nin ku tänä aamunakim mä laitoin siihev voidetta ni mä, tahallani painoin sitä, ni se ei yhtään aristas sitä* [koira jalkaansa] (mies, s. 1929, 1990-l.).

Nuoremmilla puhujilla ei vastaavanlaisia kongruoivia muotoja juurikaan esiinny. Heidän puheessaan omistusliitteelliset adverbit ovat selvästi kiteytymässä 3. persoonan asuun, eikä niiden pääteainesta enää mielletä possessiivisuffiksiksi, esim. *Kyy me mielellään pysytään kotona jouluna* (mies, s. 1952, 1990-l.). Omistusliitteet ovat aiemmin esiintyneet säännöllisesti myös lauseenvastikkeissa ja eräissä muissa verbirakenteissa silloin,

kun niiden tehtävänä on ollut subjektipersonan osoittaminen, esim. *No en vakavasti oo ajatelluk koskaan, muuttavani täältä pois* (mies, s. 1955, 1990-1.). Nykyisin ainakin nuorten puhekielessä tällaisetkin tapaukset ovat harvinaisia. Jos lauseenvastikkeita ylimalkaan käytetään, subjektia osoittava omistusliite usein puuttuu.

Kaikkiaan omistusmuotojen käyttö on nuorten kielessä monin tavoin hämärtyneessä. Siitä ovat osoituksena myös sellaiset muodot, joissa odotuksenmukainen persoonakongruenssi on rikkoutunut, esim. *Jäisi[n] Helsingii ja mielummim muuttaisij johonki tähä, vähän, tähä Hakaniemeem missä on nin ku asunu, koko ikäsä* (nainen, s. 1973, 1990-1.). Kyseisessä repliikissä omien ajatusten selvittely alkaa selvästi yksikön 1. persoonassa, ja *olla*-verbin pikapuhemuoto *on* voi muodoltaan viitata yhtä hyvin yksikön 1. kuin 3. persoonaan. Puhujan mielessä omiin ajatuksiin liittyvä kerronta liikkuu kuitenkin koko ajan yksikön 1. persoonan ja geneerisen 3. persoonan välillä. Omistusliitteen valinta onkin tapahtunut geneerisen 3. persoonan pohjalta.

POSSESSIIVISUFFIKSIEN VÄISTYMISEN SYITÄ

Vaikka suffiksiton *mun kirja* -tyyppi on Helsingin puhekielessä yleisin nuorilla puhujilla, se tuskin on aivan viime vuosien ja vuosikymmenien ilmiö. Kaikesta päätellen tyyppiä on tavattu jo siinä puhekielessä, joka 1900-luvun taitteessa oli Helsingissä hahmottumassa. Muuten olisi vaikea selittää suffiksittomien *minun* tai *mun kirja* -tyyppien esiintymistä vanhimmillakin, 1900-luvun alkupuolella syntyneillä haastateltavilla. Mutta *mun kirja* -tyypistä on todellisiakin tietoja aina 1910-luvulta asti. Seuraavat esimerkit ovat peräisin Olli Malmbergin v. 1915 ilmestyneen Katupoikia-teoksen repliikeistä: »*Mitä sä teit ylhäällä?*» *jatko* hän tynesti. »*Pudotiks sä mun purkin?*» (mts. 44); »*Vili hei*», *sanoi hän lopulta*, »*sinä saat tulla mun vanhalle paikalle, minä löysin uuden platshun.* (mts. 115). Teoksesta löytyy esimerkki jopa refleksiivisesti käytetystä *mun kirja* -tyypistä: *Jos minä häviin, niin minä heitän pois mun asfalttipallon, ja jos minä voitän, niin minä tshöpskaan fimalla karoosia.* (mts. 91). *Minun kirja* -tyyppikin on päässyt puhekieliseen painotekstiin jo 1930-luvulla: *Minä muistan sen luontsan tunnilta kun ope sanoi että minun käenkaali oli hyvin prässätty.* (S. Setälä 1933: 117).

Possessiivisuffiksien katokehityksen syitä on pohtinut Ikola kirjoituksessaan Omistusliitteiden harvinaistuminen (1992b). Ikolan mukaan yhtenä syynä suffiksien väistymiseen puhekielestä on ollut se, että suffiksi on jo murteissa puuttunut tapauksissa, joissa on monikollisen persoonapronominin genetiivi ja omistusmuoto ilmaisee perhettä tai muuta yhteisöä tai asuntopaikkaa (Ikola 1992a: 74, 1992b: 193). Raja tällaisten ja suffiksia vaativien muotojen välillä on kuitenkin Ikolan mukaan ollut liukuva, ja näin *meidän äiti*, *meidän talo* -tyyppiset ilmaukset ovat voineet johtaa suffiksien väistymiseen muissakin tapauksissa. Tähän samaan seikkaan olen itsekin Helsingin puhekielen osalta viitannut (Paunonen 1995 [1982]: 205–206, 215–216). Mutta suomen kielen omistusmuotojärjestelmään on sisältynyt muitakin aukkopaikkoja kuin *meidän äiti*, *meidän talo* -tyyppi. Yksikön 3. persoonan muotoja tarkasteltaessa havaittiin, että *hänen kirjansa* ja *kirjansa* -tyyppien ohella on murteissa esiintynyt kolmaskin tyyppi: *sen kirja*. Monikossa sitä on vastannut *niiden kirja*. Näin ollen ehdoton possessiivikongruenssi on murteissa enimmä-

▷

läänkin koskenut vain yksikön 1. ja 2. persoonan omistusmuotoja. Kaikissa muissa persoonissa on suffiksillisten muotojen ohella määräehdoin esiintynyt myös suffiksittomia, pelkän genetiivimuodon sisältäviä tapauksia.

Ikolan mukaan omistusliitteiden väistyminen on kansankielessä johtanut kaikkein pisimmälle itä- ja pohjalaismurteissa. Tällä perusteella hän on — tosin epäröiden — yhdistänyt suffiksien väistymisen itämurteiden vaikutuksen yleisempäänkin voimistumiseen suomen puhekielessä (1992b: 193). Tähän ei ainakaan Helsingin puhekielen osalta kuitenkaan ole aihetta.

Katomuotojen yleistymisen taustaa on nähdäkseni etsittävä Helsingin puhekielen omista lähtökohdista käsin. Silloin on syytä muistaa, että sata vuotta sitten Helsinki oli kaksikielinen kaupunki. Suomenkieliset olivat 1890-luvulla saavuttaneet kaupungissa määrällisen enemmistöaseman, ja muutenkin ruotsin kielen vanha valta-asema oli murtumassa. Kaupunki säilyi kuitenkin 1900-luvun alkukymmenet vahvasti kaksikielisenä, ja tämä kaksikielisyys on osaltaan tarjonnut suffiksittomille omistusmuotoille suotuisan eliympäristön. Suomen kielen possessiivisuffiksien ja persoonapronominien genetiivimuotojen varaan rakentuva omistusmuotojärjestelmä on kaikkiaan ollut niin mutkikas, että sen omaksumisen on täytynyt olla ruotsinkielisille helsinkiläisille hyvin vaikeaa, jollei suorastaan ylivoimaista. Järjestelmän yksinkertaistuminen kaksikielisten puheessa on ollut sitäkin ymmärrettävämpää, kun ruotsin kielessä on ollut käytössä hyvin selvä ja yksinkertainen analyttinen systeemi.

Possessiivisuffiksien väistymistä ei kuitenkaan tarvitse kokonaan lukea ruotsin kielen ja kaksikielisyyden vaikutuksen tiliin. Suomen kielen oma järjestelmä on jo sinänsä sisältänyt useita lähtökohtia suffiksien kadolle. Osa Helsingin suomenkielisistä on lisäksi tullut kielirajan tuntumasta, alueilta, joiden murteeseen kaksikielisyys on jo aiemmin painanut jälkensä. Näillä Helsinkiin muuttaneilla suffiksittomat omistusmuodot ovat saattaneet olla jo kotimurteen perintöä. Omistusliitteiden väistymiselle voidaankin Helsingin puhekielestä osoittaa niin vahvoja perusteita, että ennemminkin herää kysymys siitä, miksi suffiksien väistymiskehitys ei ole alkanut jo aiemmin. Tähän liittyy puolestaan jatkokeskustelu: miksi omistusliitteet ovat väistymässä Helsingin puhekielestä nyt, vaiheessa, jolloin ruotsin kielen ja kaksikielisyyden vaikutus ei enää ole muuten ollut tuntuvaa?

On jälleen tarpeen viitata Helsingin puhekielen vaiheisiin. Helsingin puhekielen vanhoina komponentteina ovat olleet sivistyneistön puhuma kirjakieli ja työväestön alkuaan pitkälti murrepohjainen puhekieli. Varsinkin kirjakielen vaikutus on 1900-luvun alkupuolella ollut vahva. Erityisen selvästi tämä on näkynyt sivistyneistön puhekielenään käyttämässä yleiskielessä, mutta kirjakielinen malli on Helsingissä ohjailnut myös muiden puhekieltä. Tämä näkyy esim. kirjakielisen *d:n* käytössä (Paunonen 1995 [1982]: 46–48). Niihin piirteisiin, joiden käyttöön koulujen äidinkielenopetuksessa on kiinnitetty suurta huomiota, ovat kuuluneet mm. *d:n* »oikea» ääntäminen ja suomen kielelle luonteenomaisten possessiivisuffiksien käyttö. Vaikka suffiksien väistymiselle on 1900-luvun alkupuolen Helsingissä ollut suotuisat edellytykset, kouluopetus ja suomen kielen tietoinen ohjailu ovat estäneet tämän kehityksen. Suffiksittomat omistusmuodot ovat eläneet helsinkiläisessä kieliyhteisössä eräänlaista varjoelämää. Esim. eri-ikäisissä slangiaineistoissa ne näyttävät olevan suhteellisesti tavallisempia kuin Helsingin puhekielen tutkimuksen haastatteluisa.

Kirja- ja yleiskielen vahva ote on kuitenkin alkanut Helsingissä murtua 1960-luvulta lähtien. Niihin aikoihin nuoret helsinkiläiset alkoivat suosia kirja- ja yleiskielestä poikkeaa-

via muotoja. Tässä oli kyse eräänlaisesta nuorison kielikapinasta, jonka syntyminen ajoittui muutenkin nähtävään nuorisokulttuuriin nousuun. Nuorison kielikapinaa voi luonnehtia »antinormatiiviseksi» liikkeeksi. Nuorten tietoisena tai tiedostamattomana tavoitteena oli vanhempien sukupolvien käyttämästä puhekielestä irtautuminen. Tärkeää ei ollut se, mistä ei-kirjakieliset variantit olivat peräisin. Olennaista oli sitä vastoin se, että niitä käyttämällä nuoret saattoivat osoittaa riippumattomuuttaan vanhempien kielellisistä normeista. Tätä taustaa vasten on hyvin ymmärrettävää, että kirjakielisiksi ja normatiivisiksi koetut omistusliitteet saivat väistyä. Kielenhuoltajien, äidinkielenopettajien ja omistusliitteiden kadosta huolestuneiden kadunmiesten kannanotot vain kiihdyttivät tapahtumaa: suffiksittomuudesta oli tullut nuorten »antinormatiivisen» puhekielen näkyvin tunnusmerkki, aivan samaan tapaan kuin *d:n* »oikea» ääntäminen oli ollut »oikean» suomen kielen symbolina heidän isovanhemmilleen. Suffiksillisten omistusmuotojen väistymistä on lisäksi saattanut tukea englannin kielen vaikutus. Varsinkin nuorisokulttuuriin keskeisesti liittyvät musiikkisanoitukset ovat voineet antaa merkittäviä kielellisiä malleja. Silti englannin kielen vaikutusta on omistusliitteiden väistymisessä uskoakseni usein liioiteltu.

Sinänsä omistusliitteiden väistyminen suomen puhekielestä tai lopulta kirjakielestäkin ei merkitse suomen kielen lopullista rappeutumista, kuten pessimistisimmät yleisönosastokirjoittajat ovat epäilleet. Omistusliitteet ovat jo aiemmin kadonneet mm. viron kielestä; sielläkin kehitystä on sitä paitsi ilmeisesti vauhdittanut vieraan kielen, saksan, vaikutus. Kaikesta huolimatta viron kieli on säilyttänyt elinvoimansa ja ilmaisukykynsä tähän päivään asti. Omistusliitteiden kato niin virosta kuin suomestakin on tällä tavoin osa kielen yleistä muuttuvuutta. Muutos on kuitenkin tässä tapauksessa ollut niin suuri ja nopea, että se on herättänyt tavallistenkin kielenkäyttäjien huomiota. Samalla kadunmiesten kannanotoissa on näkynyt suomalaisten kielellisten asenteiden tiukkuus: kielentutkijoiden ja -huoltajien tehtävänä on estää kielen uhkaava rappeutuminen.

Kielentutkijoiden mahdollisuudet suomen kielen omistusjärjestelmän muutoksen ohjaamiseksi tai estämiseksi ovat kuitenkin melko vähäiset. Kaikkiaan on kyse niin mutkikkaista ja syvälle ulottuvista ilmiöistä, etteivät kielenohjailun tai äidinkielenopetuksen keinot niihin asti yllä. Esim. refleksiivisesti ja ei-refleksiivisesti käytettyjen omistusmuotojen kehitys ei liity vain omistusmuotojärjestelmän muutokseen vaan yleisemminkin suomen kielen refleksiivistämääntöihin, jotka niin ikään ovat muuttumassa. Omistusliitteiden käyttö lauseenvastikkeissa ja verbien nominaalirakenteissa tuottaa puolestaan nykyisin vaikeuksia jo kokeneillekin kirjoittajille. On vaikea kuvitella, että tällaisissa tapauksissa omistusliitteiden korrekti käyttö voitaisiin koulussa opettaa oppilaille, joiden omaan puhekieleen possessiivisuffiksit ja lauseenvastikkeet eivät lainkaan kuulu.

Kielentutkijan tehtäväksi näyttäisi jäävän lähinnä tarkkailijan rooli. Muutosvaiheessa kielentutkijat ja -ohjaajat joutuvat ratkaisemaan, missä määrin ja millaista vaihtelua kirjakielellä voidaan sallia. Puhekieleen asti kielenohjailu ei nykyisellään yllä. Variaatiota ja tulevaa kehitystä arvioitaessa näennäisaika-analyysi on ainakin omistusmuotojärjestelmän muutosten osalta osoittautunut käyttökelpoiseksi menetelmäksi. Kahden eriaikaisen aineiston vertailu on osoittanut, että omistusmuotojärjestelmän muutokset ovat kahdenkymmenen vuoden aikana edenneet kieliyhteisössä lineaarisesti ja johdonmukaisesti: 1970-luvulla syntyneiden kielenpuhujien kieli eroaa nykyisin 1950-luvulla syntyneiden kielestä samalla tavoin kuin 1950-luvulla syntyneiden nuorten kieli erosi kaksikymmentä vuotta sitten 1920–30-luvun taitteessa syntyneiden kielestä. Yksittäisten puhujapolvien kieli

▷

ei kuitenkaan ole kahdenkymmenen vuoden aikana kovinkaan paljon muuttunut. Pikemminkin näyttää siltä, että kukin sukupolvi on muutostapahtumassa stabiloitunut tiettyyn vaiheeseen. Kielen yhteisöllinen muuttuminen näyttää tällä tavoin perustuvan ennen muuta uusien puhujasukupolvien syntymiseen ja vanhojen väistymiseen.

LÄHTEET

- CEDERGREN, HENRIETTA 1987: The spread of language change: verifying inferences of linguistic diffusion. – P. H. Lowenberg (toim.), *Language spread and language policy: Issues, implications, and case studies* s. 45–60. Georgetown University Press, Washington, D.C.
- CHAMBERS, J. K. 1995: *Sociolinguistic theory. Linguistic variation and its social significance*. Blackwell, Oxford UK.
- HAKULINEN, AULI 1974: Samaviitteiset nominilausekkeet yhdyslauseissa. – Nils-Erik Enkvist (toim.), *Reports on text linguistics: Four papers on text, style and syntax*. Meddelanden från Stiftelsens för Åbo Akademi Forskningsinstitut 1 s. 76–93. Åbo.
- HAKULINEN, LAURI 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Neljäs, korjattu ja lisätty painos. Otava, Helsinki.
- IKOLA, OSMO 1992a: *Nykysuomen käsikirja*. Kolmas, uudistettu laitos. Weilin+Göös, Jyväskylä.
- 1992b: Omistusliitteiden harvinaistuminen. – Valma Yli-Vakkuri, Maija Länsimäki & Aarre Nyman (toim.), *Yhteiskunta muuttuu — kieli muuttuu*. Nykysuomen Seuran 10-vuotisjuhlakirja s. 176–196. WSOY, Porvoo.
- ITKONEN, TERHO 1982: *Kieliopas*. Kirjayhtymä, Helsinki.
- 1989: *Nurmijärven murrekirja*. Kotiseudun murrekirjoja 10. SKST 498. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- JANULF, PIRJO 1995: *Syntaktiska tendenser i uppsatsfinskan hos sverigefinska och finlandsvenska grundskoleelever*. Finska institutionen, Stockholms universitet. Käsikirjoite.
- KALIN, MAIJA 1991: Possessiivisuffikseja käsittelevä osuus teoksessa Sally Boyd & Paula Andersson (toim.), *Linguistic change among bilingual speakers of Finnish and American English in Sweden – Background and some tentative findings* s. 8–14. *Variation and change in language contact*. Gothenburg Papers in Theoretical Linguistics, Göteborg.
- KANGASMAA-MINN, EEVA 1986: Possessiivisuffiksin apologia. – *Sananjalka* 28 s. 7–16.
- KANNISTO, ARTTURI 1902: *Lauseopillisia havaintoja läntisen Etelä-Hämeen kielimurteesta*. Suomi III:20. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- KARSI, ASKO 1979: *Omassa kotona*. Helsingin Sanomat 27.1.1979.
- KUIRI, KAIJA 1984: *Referointi Kainuun ja Pohjois-Karjalan murteissa*. SKST 405. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- LABOV, WILLIAM 1995: *Principles of linguistic change. Volume 1: Internal factors*. Blackwell, Oxford UK.
- LAINIO, JARMO 1985: *Can simple oral translation tests be used to show sociolinguistic*

- variation? Example: Swedish (L2) to Finnish (L1). – Ole Togeby (toim.), Papers from the eight Scandinavian conference of linguists II s. 335–357. Kobenhavns Universitet, Institut for Nordisk Filologi, Kobenhavn.
- LEINO, PENTTI 1992: Ylioppilasaineiden kielivirheet: mitä ne kertovat? – Anita Julin, Kaija Parko, Pirkko Tiuraniemi & Sakari Viinamäki (toim.), Ylioppilasaineita 1992 s. 170–188. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Äidinkielen Opettajain Liitto, Helsinki.
- LINDÉN, EEVA 1959: Possessiivisuffiksien viittaussuhteista. – Verba docent. Juhlakirja Lauri Hakulisen 60-vuotispäiväksi 6.10.1959 s. 294–308. SKST 263. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- 1962: Kolmannen persoonan possessiivisuffiksin tehtävistä suomen kirjakielissä. – Virittäjä 66 s. 216–227.
- LUMIO, Y. 1966: Kielemme vinosuuntausta. Uusi Suomi 16.12.1966.
- LYLY, LAURI 1970: Uusi Suomi 4.3.1970.
- LÖNNROT, ELIEL 1844: Muukalaisuudesta Suomessa. Suomi 1844. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- MA = Muoto-opin arkiston kokoelmat. Helsingin yliopisto ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki.
- MALMBERG, OLLI 1915: Katupoikia. Otava, Helsinki.
- NESSER, ANNE 1990: »Mie meinasin istoa minon hevosen päälle». Om possessivkonstruktioner i sverigefinska skolbarns språk. – Ingrid Almqvist, Per-Erik Cederholm & Jarmo Lainio (toim.), Från Pohjolas pörten till kognitiv kontakt. Vänskrift till Erling Wande den 9 maj 1990 s. 160–174. Stockholms Studies in Finnish Language and Literature 6. Department of Finnish, Stockholm University, Stockholm.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 1986: »Ota minut sinun uniin» (Juice Leskinen). Nykysuomalaisen omistusmuotojärjestelmästä. – Pentti Leino & Jyrki Kalliokoski (toim.), Kieli 1 s. 157–181. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- PAUNONEN, HEIKKI 1990: »*Se on hän* suomeksi». Huomioita kaksikielisten helsinkiläisten suomesta. – Ingrid Almqvist, Per-Erik Cederholm & Jarmo Lainio (toim.), Från Pohjolas pörten till kognitiv kontakt. Vänskrift till Erling Wande den 9 maj 1990 s. 190–214. Stockholms Studies in Finnish Language and Literature 6. Department of Finnish, Stockholm University, Stockholm.
- 1993: Vähemmistökielestä varioivaksi valtakieleksi. Helsinkiläissuomen historiasta ja nykyuntelusta. Helsingin kaupungin kouluviraston julkaisusarja A1:1993 & Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1993:5, Helsinki.
- 1995 [1982]: Suomen kieli Helsingissä. Huomioita Helsingin puhekielen historiallisesta taustasta ja nykyvariaatiosta. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- PENTTILÄ, AARNI 1963: Suomen kielioppi. WSOY, Porvoo.
- SAUKKONEN, PAULI 1967: Persoonapronominien *hän* : *se*, *he* : *ne* distinktiivippositio. – Virittäjä 71 s. 286–292.
- SETÄLÄ, E. N. – SADENIEMI, MATTI 1960: Suomen kielen lauseoppi. Neljästoista painos. Kirjoittanut E. N. Setälä. Tarkistanut Matti Sadeniemi. Otava, Helsinki.
- SETÄLÄ, SALME 1933: Suuri partioiretki. 1933. Otava, Helsinki.
- SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia.

- TRUDGILL, PETER 1988: Norwich revisited: recent linguistic changes in an English urban dialect. – *English World-Wide* 9 s. 33–49.
- TURUNEN, PIIRKKO 1982: Puhekielen omistusmuotojen tarkastelua. – Kaija Jonninen-Niilekselä (toim.), Tampereen puhekieli tutkimuskohteena s. 161–182. *Folia Fennistica & Linguistica*. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos, Tampere.
- YLI-VAKKURI, VALMA 1992: Suomen kielen omistusliitteen tulevaisuus. Prognoosi vuosien 1991 ja 1992 ylioppilaskirjoitusten äidinkielen kokeen pohjalta. – *Sananjalka* 32 s. 77–87.

MORPHOLOGICAL CHANGES IN SPOKEN FINNISH POSSESSIVE FORMS

Based on data from two time periods, the article examines how the morphological marking of possession has changed in spoken Helsinki Finnish at the end of the 20th century. The older material dates from 1972–74 (three age groups, 96 informants in all), and the more recent material from 1991–92 (three age groups, 45 informants). Two traditional questions are posed: (1) how realistically can an apparent-time analysis represent an ongoing change? and (2) how stable does the language spoken by the same age group remain at different periods? Although both sets of material include data from the same 29 informants, the comparison does not extend to the analysis of idiolects.

In spoken Helsinki Finnish, five possessive variants are found in the 1st person singular: A) *minun kirjani* 'my book', B) *kirjani*, C) *minun kirja*, D) *mun kirjani*, E) *mun kirja*. The 3rd person singular has four variants: A) *hänen kirjansa* 'his/her book', B) *kirjansa*, C) *hänen kirja*, D) *sen kirja*. On the basis of their referential relationships, the forms are further divided into two groups: reflexive and non-reflexive. Reflexive forms refer to the subject of the clause: *minä kadotin kirjani* 'I lost my book'; *isä kadotti kirjansa* 'father lost his (own) book'. Non-reflexive forms refer to referents other than the clause subject: *isä kadotti (minun, mun) kirjani* 'father lost my book'; *isä kadotti hänen kirjansa* 'father lost his (= someone else's) book'.

In the 1st person singular the analytic type *mun kirja* is spreading (figures 1 and 2). However, there is a clear hierarchy between reflexive and non-reflexive forms: the *mun kirja* type has spread more rapidly in non-reflexive contexts. At the forefront of the change are young people of the

1990s, who use this type in 97% of non-reflexive contexts and 61% of reflexive contexts. The 3rd person singular also shows a growing preference for the analytic type *sen kirja* (figures 4 and 5). The development in the 3rd singular has nevertheless led to a polarization between the reflexive and non-reflexive forms. Among young people in the 1990s, the type *sen kirja* is used in 95% of non-reflexive contexts, but the *kirjansa* type is the only choice in reflexive contexts.

A comparison between the two periods shows that in this speech community the change has proceeded linearly and consistently over 20 years. At least in this case, the apparent-time picture of the change suggested by the 1970s material corresponds well with the actual change that occurred. However, the language of individual generations has not changed very much during the period studied. On the contrary, it seems that each generation has become stabilized at a particular stage in the ongoing flow of change. This makes it even possible to venture a hypothetical prediction about the future destiny of Finnish possessive suffixes (diagram 3). ■

Kirjoittajan osoite (address):

*Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos,
Pyynikintie 2, 33200 Tampere*